

En förnyad arbetsmiljöpolitik med en nationell handlingsplan 2010–2015

Sammanfattning

I detta betänkande behandlar arbetsmarknadsutskottet regeringens skrivelse *En förnyad arbetsmiljöpolitik med en nationell handlingsplan 2010–2015* (skr. 2009/10:248). I ärendet behandlas också en följdmotion med anledning av skrivelsen och motioner om vissa relaterade frågor som väckts under den allmänna motionstiden hösten 2010. Sammanlagt 43 motionsyrkanden behandlas.

Den nationella handlingsplanen som presenteras i skrivelsen ska genom att lyfta fram strategiskt prioriterade områden och insatser som är kopplade till dessa utgöra en grund för arbetsmiljöarbetet under de närmaste fem åren. I handlingsplanen presenteras ett antal konkreta åtgärder; avsikten är att ytterligare åtgärder ska kunna preciseras efter hand. Handlingsplanen är avsedd att gälla under åren 2010–2015 med en halvtidsavstämning under 2013. En utvärdering ska genomföras under 2015.

Regeringens avsikt är att insatserna när det gäller arbetsmiljön ska bidra till den övergripande prioriteringen att bryta utanförskapet. Arbetsmiljöinsatserna ska motverka utslagning från arbetslivet och öka möjligheterna till inträde i arbetslivet. Arbetsmiljöpolitiken ska liksom hittills vara inriktad på att minska riskerna att drabbas av olycksfall och sjukdomar, men även i högre grad än tidigare handla om att arbetsmiljön ska vara utvecklande och bidra till hälsa. Arbetsmiljön som framgångsfaktor och konkurrensmedel ska synliggöras bättre.

Utskottet föreslår att skrivelsen läggs till handlingarna.

Utskottet föreslår tillkännagivanden till regeringen om arbetsmiljöhänsyn vid offentlig upphandling och utarbetande av en lag om sluten kontant-hantering i detaljhandeln. Båda grundar sig på en gemensam motion från Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet. I dessa delar har två reservationer lämnats av företrädare för Moderaterna, Folkpartiet, Centerpartiet och Kristdemokraterna.

Övriga motioner avstyrks. I dessa delar har företrädare för Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet lämnat elva reservationer.

Innehållsförteckning

Sammanfattning	1
Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	6
Utskottets överväganden	7
Regeringens skrivelse om en förnyad arbetsmiljöpolitik och övergripande frågor	7
Arbetsmiljöhänsyn vid offentlig upphandling	14
Arbetsmiljöverket	16
Skyddsombud	19
Företagshälsovård	22
Ensamarbete, våld och hot i arbetslivet och kontanthantering i detaljhandeln	26
Mobbning och kränkande särbehandling	31
Övriga arbetsmiljömotioner	33
Slutsats om skrivelsen	36
Reservationer	37
1. Arbetsmiljöarbete i allmänhet, punkt 1 (S, MP, V)	37
2. Trepartsöverenskommelse om arbetsmiljöarbete, punkt 2 (MP)	39
3. Forskning med genusperspektiv, punkt 3 (S, MP, V)	40
4. Arbetsmiljöhänsyn vid offentlig upphandling, punkt 4 (M, FP, C, KD)	41
5. Skyddsombud, punkt 6 (S, MP, V)	42
6. Hälsofrämjande arbetsplatser och företagshälsovård, punkt 7 (S, MP, V)	44
7. Företagshälsovårdens omfattning, punkt 8 (S, V)	45
8. Utredning om företagshälsovården, punkt 9 (MP)	46
9. Föreskrifter om ensamarbete, punkt 10 (S, MP, V)	47
10. Begränsning av ensamarbete genom lag, punkt 11 (MP)	48
11. Yrkesrelaterat våld, punkt 12 (MP, V)	49
12. Lag om sluten kontanthantering i detaljhandeln, punkt 13 (M, FP, C, KD)	49
13. Asbest m.m., punkt 15 (S)	50
<i>Bilaga</i>	
Förteckning över behandlade förslag	53
Skrivelsen	53
Följdmotionen	53
Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010	54

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Arbetsmiljöarbete i allmänhet

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkandena 1, 2, 5, 7, 8 och 13,

2010/11:A329 av Börje Vestlund m.fl. (S) och

2010/11:A391 av Isak From (S).

Reservation 1 (S, MP, V)

2. Trepartsöverenskommelse om arbetsmiljöarbete

Riksdagen avslår motion

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 7.

Reservation 2 (MP)

3. Forskning med genusperspektiv

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 3 och

2010/11:A363 av Carina Adolfsson Elgestam m.fl. (S).

Reservation 3 (S, MP, V)

4. Arbetsmiljöhänsyn vid offentlig upphandling

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om sådan ändring i lagen om offentlig upphandling att arbetsmiljöhänsyn kan tas och krav på villkor enligt svenska kollektivavtal ställas vid upphandling. Därmed bifaller riksdagen motion

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 4.

Reservation 4 (M, FP, C, KD)

5. Arbetsmiljöverket

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A345 av Hillevi Larsson (S) och

2010/11:A405 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M) yrkandena 1–3.

6. Skyddsombud

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A219 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S),

2010/11:A351 av Hillevi Larsson (S) yrkandena 1–3 och

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 3.

Reservation 5 (S, MP, V)

7. Hälsöfrämjande arbetsplatser och företagshälsovård

Riksdagen avslår motion

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkandena 11 och 12.

Reservation 6 (S, MP, V)

8. Företagshälsovårdens omfattning

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A205 av Kurt Kvarnström och Roza Güclü Hedin (båda S),

2010/11:A250 av Börje Vestlund m.fl. (S),

2010/11:A293 av Christina Karlsson och Eva Sonidsson (båda S),

2010/11:A325 av Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson (båda S),

2010/11:A343 av Anders Karlsson och Bo Bernhardsson (båda S) och

2010/11:A377 av Karin Åström och Leif Pettersson (båda S).

Reservation 7 (S, V)

9. Utredning om företagshälsovården

Riksdagen avslår motion

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 11.

Reservation 8 (MP)

10. Föreskrifter om ensamarbete

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 6 och

2010/11:A223 av Ingemar Nilsson och Susanne Eberstein (båda S).

Reservation 9 (S, MP, V)

11. Begränsning av ensamarbete genom lag

Riksdagen avslår motion

2010/11:A260 av Ulf Holm (MP).

Reservation 10 (MP)

12. Yrkesrelaterat våld

Riksdagen avslår motion

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 9.

Reservation 11 (MP, V)

13. Lag om sluten kontanthantering i detaljhandeln

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad utskottet anför om att initiativ bör tas att tillsammans med arbetsmarknadens parter utforma ett förslag till lag om sluten kontanthantering inom detaljhandeln. Därmed bifaller riksdagen motion

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 10 och avslår motionerna

2010/11:A243 av Cecilia Magnusson (M) och

2010/11:A338 av Gunilla Carlsson i Hisings Backa m.fl. (S).

Reservation 12 (M, FP, C, KD)

14. Kränkande särbehandling m.m.

Riksdagen avslår motionerna
2010/11:A312 av Christer Winbäck (FP),
2010/11:A332 av Marta Obminska (M) och
2010/11:A420 av Barbro Westerholm (FP).

15. Asbest m.m.

Riksdagen avslår motionerna
2010/11:A324 av Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson
(båda S) och
2010/11:A356 av Hillevi Larsson (S).

Reservation 13 (S)

16. Distansarbete

Riksdagen avslår motion
2010/11:A303 av Eliza Roszkowska Öberg (M).

17. En förnyad arbetsmiljöpolitik med en nationell handlingsplan 2010–2015

Riksdagen lägger skrivelse 2009/10:248 till handlingarna.

Stockholm den 17 februari 2011

På arbetsmarknadsutskottets vägnar

Tomas Tobé

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Tomas Tobé (M), Ylva Johansson (S), Maria Plass (M), Raimo Pärssinen (S), Katarina Brännström (M), Maria Stenberg (S), Gustav Nilsson (M), Patrik Björck (S), Hans Backman (FP), Ann-Christin Ahlberg (S), Annika Qarlssoon (C), Johan Andersson (S), Hanif Bali (M), Lars-Axel Nordell (KD), Sven-Olof Sällström (SD), Josefin Brink (V) och Gunvor G Ericson (MP).

Redogörelse för ärendet

I detta ärende behandlas regeringens skrivelse *En förnyad arbetsmiljöpolitik med nationell handlingsplan 2010–2015* (skr. 2009/10:248).

Betänkandet behandlar även en motion (mot. 2010/11:A3) som väcktes med anledning av skrivelsen och motioner som avser närliggande frågor och som väckts under den allmänna motionstiden hösten 2010.

I det följande refereras motionerna, som alla väckts under det innevarande riksmötet, utan angivande av årtal (2010/11).

Utskottets överväganden

Regeringens skrivelse om en förnyad arbetsmiljöpolitik och övergripande frågor

Utskottets förslag i korthet

Utskottet föreslår att motionerna om bl.a. en upprustning av arbetsmiljöarbetet och en nollvision för dödsolyckor i arbetslivet avslås.

Jämför reservationerna 1 (S, MP, V), 2 (MP) och 3 (S, MP, V).

Skrivelsen i korthet

I skrivelsen (skr. 2009/10:248) tecknas en bakgrund med regeringens övergripande prioriteringar och utgångspunkter för arbetsmiljöarbetet. Därefter beskrivs utvecklingen på arbetsmiljöområdet. Slutligen presenterar regeringen en nationell handlingsplan för arbetsmiljöområdet för åren 2010–2015. Handlingsplanen ska utgöra en grund för arbetsmiljöarbetet genom att lyfta fram strategiska prioriterade områden och insatser som är kopplade till dessa.

Regeringens utgångspunkter för arbetsmiljöpolitiken

Utgångspunkten är att regeringens insatser när det gäller arbetsmiljö ska bidra till den övergripande prioriteringen att bryta utanförskapet. De två huvudinriktningarna för den förnyade arbetsmiljöpolitiken är att den dels ska bidra till den samlade jobbpolitiken, dels lyfta fram arbetsmiljöns potential för ökad konkurrenskraft. Detta innebär dock inte att de mer traditionella arbetsmiljöfrågorna ska tonas ned. Arbetsmiljöpolitiken ska liksom hittills handla om att minska riskerna att drabbas av olycksfall och sjukdomar, men även i högre grad än tidigare handla om att arbetsmiljön ska vara utvecklande och bidra till hälsa. Den ska också ges en mer offensiv och positiv innebörd. Det ska inte enbart handla om att förhindra en dålig arbetsmiljö, utan också om att se arbetsmiljön som utvecklande för såväl individer som verksamhet och som en framgångsfaktor och ett konkurrensmedel. Regeringens uppfattning är att de arbetsgivare som har förmåga att använda arbetsmiljöns positiva och värdeskapande möjligheter också kommer att ha stora fördelar av detta.

Den framtida arbetsmiljöpolitiken måste bidra till att arbetsmiljöfrågorna upplevs som ett självklart engagemang för alla på arbetsplatsen. Det innebär också att kunskapen om arbetsmiljö och om vilka regler och skyldighe-

ter som gäller måste vara väl spridd. Regler och skyldigheter ska vara så enkla och begripliga som möjligt, och det måste upplevas som lätt att hämta information och att få del av kunskap inom området.

Utvecklingen inom arbetsmiljöområdet

I fråga om minskade risker i arbetsmiljön kan det sammanfattas med att utvecklingen på arbetsmiljöområdet har varit positiv, t.ex. har antalet dödsolyckor och arbetsolyckor minskat liksom antalet anmälda arbetsjukdomar.

Regeringen har beslutat om förändringar och vidtagit åtgärder för förbättringar inom arbetsmiljöområdet. Bland annat har Arbetsmiljöverkets informationsverksamhet förstärkts. Ett antal författningsändringar har genomförts i *arbetsmiljölagen (1977:1160)*, förkortad AML, och *arbetsmiljöförordningen (1977:1166)*. Ett exempel är att undantaget i AML för arbete i arbetsgivarens hushåll har tagits bort. Under perioden 2007–2009 har det dessutom genomförts omfattande förbättringar av regelstrukturen inom arbetsmiljöområdet i samarbete med arbetsmarknadens parter. De administrativa kostnaderna för företagen beräknas ha minskat med drygt 100 miljoner kronor netto, och 26 föreskrifter, allmänna råd, meddelanden och anvisningar har upphävts.

Den nationella handlingsplanen för arbetsmiljöarbetet

Ett av syftena med handlingsplanen är att den ska bidra till att uppfylla det mål för området arbetsmiljö som anges i budgetpropositionen. Arbetsmiljön ska förebygga ohälsa och olycksfall samt motverka att människor utestängs från arbetet. En god arbetsmiljö tar hänsyn till människors olika förutsättningar och bidrar till utvecklingen av både individer och verksamhet. Den nationella handlingsplanen ska genom att lyfta fram viktiga områden utgöra en grund för arbetsmiljöarbetet under de närmaste fem åren. Handlingsplanen ska gälla under åren 2010–2015, med en halvtidsavstämning under 2013. Vid avstämningen kan resultaten av EU:s arbetsmiljöstrategi 2007–2012, liksom en eventuell förnyad strategi, tas till vara och inarbetas. En utvärdering av den nationella handlingsplanen ska därefter genomföras under 2015.

I handlingsplanen presenteras ett antal konkreta åtgärder. Av skrivelsen framgår dessutom att avsikten är att ytterligare åtgärder ska kunna preciseras efter hand inom ramen för den sedvanliga beslutsgången inom Regeringskansliet.

Insatser ska riktas mot följande områden och målsättningar.

Risker och möjligheter i arbetsmiljön: Systemen för att minska riskerna i arbetsmiljön ska förbättras samtidigt som arbetsmiljöns möjligheter att bidra till hälsa och välbefinnande i högre grad ska uppmärksammas och utvecklas.

Konkreta åtgärder som pågår eller planeras inom detta område är bl.a.

- den aviserade propositionen om samordning mellan AML och *lagen (1976:580) om medbestämmande i arbetslivet*, förkortad MBL
- regelförenklaringsarbetet inom Arbetsmiljöverkets författningsverksamhet som kommer att fortsätta
- en utredning för effektivare sanktioner på arbetsmiljö- och arbetstidsområdet (dir. 2010:20)
- utveckling av Arbetsmiljöverkets insatser för att främja och följa utvecklingen av företagshälsovård
- Arbetsmiljöverkets uppdrag att se över möjligheten att ta fram en lämplig indikator för att kunna följa utvecklingen av goda arbetsmiljöer
- särskilt fokus i Arbetsmiljöverkets informationsverksamhet på småföretagens behov av rådgivning och stöd.

Utanförskapet: Arbetsmiljöförutsättningar ska ses som en viktig komponent i arbetet med att minska utanförskapet.

Konkreta åtgärder som pågår eller planeras inom detta område är bl.a.

- regeringens övervägande av ett särskilt stöd till arbetsplatser med utgångspunkten att stärka förutsättningarna för att de som kommer från ett utanförskap kan utvecklas och kvarstå i arbete genom att arbetsmiljöns betydelse särskilt uppmärksammas.

Konkurrens och lönsamhet: Arbetsmiljö som en viktig konkurrens- och lönsamhetsfaktor ska synliggöras och därmed förstärkas.

Konkreta åtgärder som pågår eller planeras inom detta område är bl.a.

- stöd till centrumbildningar och enskilda forskningsprojekt som redan i dag ges via myndigheter som exempelvis Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) och Vinnova
- stimulering av en ökad arbetsmiljöcertifiering så att certifierade arbetsplatser kan lyftas fram och därmed synliggöras på Arbetsmiljöverkets webbplats.

Medvetenhet och kunskap: Medvetenhet och kunskap om arbetsmiljöfrågor ska öka i hela samhället.

Konkreta åtgärder som pågår eller planeras inom detta område är bl.a.

- utredning av behov och förutsättningar för en sammanhållande aktör för kunskapsförmedling inom arbetsmiljöområdet, med inriktning på att långsiktigt stärka kunskapsförmedlande aktiviteter inom forskningsområdet
- utveckling och förbättring av Arbetsmiljöverkets informerande roll
- integrering av arbetsmiljökunskap i examensmålen för gymnasieskolans yrkesförberedande program
- arbetsmiljökunskap som en del i det för de högskoleförberedande programmen gemensamma ämnet samhällskunskap.

Motionerna

Ylva Johansson m.fl. (S, MP, V) betonar i flerpartimotion A3 yrkandena 1–3, 5, 7, 8 och 13 behovet av att rusta upp arbetsmiljöarbetet. Partierna framför att regeringens handlingsplan innehåller vackra ord om arbetsmiljöns betydelse men är kliniskt ren från konkreta åtgärder. Det finns inga förslag på insatser för att skapa ett friskare arbetsliv med goda arbetsvillkor där människor inte blir sjuka av att arbeta eller skadas i arbetet – ett hållbart och utvecklande liv.

Det måste enligt motionen skapas ett uthålligt arbetsliv. En god arbetsmiljö handlar inte bara om fysisk miljö utan också om t.ex. delaktighet i beslut på arbetsplatsen, ett gott partssamarbete och en väl fungerande arbetsorganisation. Friska arbetsplatser är positivt och avgörande för arbetstagarernas ställning i arbetslivet, företagets utveckling och samhällsekomin. Regeringen har gått åt ett motsatt håll, och handlingsplanen innebär ingen ändring i det avseendet. I stället för att investera i åtgärder har man försvårat möjligheterna att bedriva ett ambitiöst arbetsmiljöarbete. Resurserna till Arbetsmiljöverket har dragits ned, Arbetslivsinstitutet har lagts ned och medlen till utbildning av skyddsombud har tagits bort. Partierna vill skapa förutsättningar för att ett långsiktigt och ambitiöst arbetsmiljöarbete, anpassat till ett föränderligt arbetsliv, ska kunna bedrivas. Satsningar behöver göras på resurser till Arbetsmiljöverkets tillsyns- och informationsarbete, utbildning av skyddsombud och de regionala skyddsombudens verksamhet (*yrkande 1*) liksom till en samlad arbetslivsforskning (*yrkande 2*). Sverige behöver enligt partierna ett sammanhållande organ där arbetslivets forskningsbehov kan formuleras och där kunskaper om pågående forskning finns samlade.

Partierna understryker också behovet av ett program om kvinnors arbetsmiljö. Det är mycket angeläget att ta initiativ till ett sådant program i syfte att minska den arbetsrelaterade långvariga sjukfrånvaron för kvinnor, som ofta är relaterad till stress, och att föreslå lösningar på arbetsmiljöproblem och bidra med kunskapsutveckling inom kvinnors arbetsmiljö (*yrkande 3*).

En god arbetsmiljö gör det möjligt för fler att arbeta längre, vilket bidrar till en starkare gemensam välfärd. Man anser att politiska beslutsfattare i kommuner och landsting har ett särskilt ansvar för arbetsmiljön i den gemensamma sektorn. Den gemensamma sektorn bör bli en mönsterarbetsplats (*yrkande 8*).

Det krävs bl.a. en väl fungerande rapportering och registrering av tillbud och olyckor (*yrkande 5*). Partierna anser att alla tillbud och olyckor som sker på den svenska arbetsmarknaden, dvs. även arbetsskador som drabbar utländsk arbetskraft som tillfälligt arbetar i Sverige, ska rapporteras till Arbetsmiljöverket som ska ha en skyldighet att registrera dessa. Omkring en person i snitt per vecka dör i en arbetsolycka. Detta är oacceptabelt. Ribban måste höjas, och en nollvision för dödsolyckor i arbetslivet bör införas (*yrkande 13*).

Det behövs även ett starkare skydd för dem som arbetar i någon annans hushåll. Det behövs bättre arbetsmiljötillsyn för dem som har sin arbetsplats i andra människors hem (*yrkande 7*).

Isak From (S) förespråkar i motion A391 en nolltolerans mot arbetsplatsolyckor.

Miljöpartiet de gröna anser i kommittémotion A407 *yrkande 7* att regeringen bör inbjuda arbetsmarknadens parter till överläggningar med syftet att få till stånd en trepartsöverenskommelse om statens respektive parternas ansvar vad gäller arbetsmiljöarbetet. Den snabba förändringen på arbetsmarknaden skärper kraven på flexibilitet när det gäller partssamverkan och arbetsmiljöinsatser.

Börje Vestlund m.fl. (S) betonar i motion A329 behovet av åtgärder för att åstadkomma en bättre arbetsmiljö för de anställda inom hotell- och restaurangnäringen. *Carina Adolfsson Elgestam m.fl. (S)* pekar i motion A363 på att försämrad arbetsmiljö i högre grad drabbar kvinnor än män. Det krävs forskning och lagstiftning med ett tydligt genusperspektiv för att komma till rätta med de missförhållanden som finns på arbetsmarknaden.

Ställningstagande

Utskottets utgångspunkt är att förhållandena i arbetslivet påverkar människors hela livssituation. Därför är det viktigt att främja ett långsiktigt hållbart arbetsliv så att människor som kan arbeta ska få möjlighet att göra det efter sina förutsättningar. Insatser för att förbättra arbetsmiljön är särskilt betydelsefulla för att minska utanförskapet genom att motverka utslagning från arbetslivet och öka möjligheterna till inträde, men de bidrar också till att skapa gynnsamma förutsättningar för tillväxt och hälsa. Människor ska kunna vistas i en god arbetsmiljö med arbetsvillkor som möjliggör detta.

Arbetsmiljön i Sverige är vid en internationell jämförelse god. Arbetslivet och de faktorer som påverkar arbetsmiljön har dock under senare år förändrats. Samtidigt som kunskapen och förmågan att hantera vissa risker har förbättrats, har nya risker tillkommit och fått ökad betydelse. Utskottet instämmer i regeringens bedömning att dessa förändringar självklart måste uppmärksammas. Det behövs också ett nytänkande inom arbetsmiljöområdet, där det inte enbart handlar om att förhindra en dålig arbetsmiljö och främja en god arbetsmiljö. Det handlar också om att se arbetsmiljön som utvecklande för individer, och som både konkurrensmedel och framgångsfaktor för verksamheter. Utskottet instämmer också i regeringens bedömning att politiken bör inriktas på strukturella insatser som lyfter fram och på olika sätt synliggör de värdeskapande och konkurrensstärkande effekterna av en bra arbetsmiljö. Det finns t.ex. positiva samband mellan god arbetsmiljö och för lönsamheten viktiga faktorer som låg frånvaro, hög produktivitet, hög kvalitet och stärkt produkt- och arbetsgivarvarumärke.

Arbetsgivare har ett omfattande ansvar för och samtidigt mycket att vinna på att ha friska medarbetare. Utskottet anser att det är viktigt att lyfta fram de hälsofrämjande möjligheter som en bra arbetsmiljö ger.

Alla arbetsgivare, inte bara de inom den offentliga sektorn, måste ge hög prioritet åt arbetsmiljöfrågorna och se dem som viktiga. Det är av betydelse att det finns en medvetenhet och kunskap inte bara om arbetsmiljörisiker utan också om de verksamhetsmässiga vinster som en god arbetsmiljö medför.

Det är således inte bara för individen en bra arbetsmiljö är en fördel utan också för verksamheten. En arbetsplats där de anställda mår bra skapar bättre produkter och tjänster. Att ses som en attraktiv arbetsgivare med bra arbetsmiljö påverkar även hur verksamheten uppfattas av kunder och affärspartner. Utskottet anser att detta är betydelsefulla drivkrafter för att arbetsgivare ska verka för en god arbetsmiljö.

Utskottet vill också betona att arbetsmarknadens parter har en självklar och viktig roll i detta arbete. Utskottet noterar i detta sammanhang att regeringen löpande har samråd med arbetsmarknadens parter.

Utskottet kan konstatera att det varit en god utveckling inom arbetsmiljöområdet. Efter att *arbetsolyckor med dödlig utgång* ökat mellan 2005 och 2007 vände siffrorna nedåt för att under 2009 hamna på en ny lägstanivå (41). Under 2010 steg siffrorna något (52), men den långsiktiga trenden har varit klart nedåtgående. Utskottet vill understryka att ett seriöst och förebyggande arbetsmiljöarbete sannolikt är av väsentligt mycket större betydelse för antalet dödsolyckor än att, som föreslås i några motioner, anta en nollvision för sådana olyckor. Frekvensen *anmälda arbetsolyckor som föranlett frånvaro* från arbetet har minskat sedan 2002 och i en allt snabbare takt sedan 2005. Frekvensen är nu lägre än vad den var vid den tidigare lägsta nivån kring mitten av 1990-talet. Antalet *anmälda arbetssjukdomar* har under de senaste åren kraftigt minskat, och sedan 2003 är det fråga om en nedgång med 65 %. De anmälda arbetssjukdomarna ligger nu på en ny lägsta nivå.

I motion A3 yrkande 5 (S, MP, V) anser partierna att alla arbetsolyckor som inträffar i Sverige också ska registreras i den svenska statistiken. Formellt sett är det EU:s regelverk som styr hur statistiken förs i medlemsländerna. För att undvika dubbelregistrering ska en och samma olycka bara tas med i statistiken en gång. Därför registreras inte alla olyckor som faktiskt inträffar i Sverige i den svenska statistiken. Till exempel ingår inte olyckor som drabbar tillfälligt utstationerade arbetstagare som utför arbete i Sverige. Arbetsmiljöverkets generaldirektör Mikael Sjöberg har vid en utskottsutfrågning 2008 gett uttryck för att myndigheten i sin informationsgivning missar en viktig aspekt på det hela. Han uttalade att myndigheten måste finna ett sätt både att leva upp till statistikreglerna inom EU och att kommunicera med medborgarna och uppdragsgivarna, dvs. regeringen och riksdagen. Enligt underhandsinformation från Arbetsmiljöverket är denna fråga fortfarande aktuell.

Arbetsmiljöproblem leder till kostnader för individer och samhälle. En viktig del av arbetsmiljöproblemen är arbetsskadorna. På uppdrag av regeringen har Arbetsmiljöverket tagit initiativ till en kunskapsöversikt om *samhällsekonomiska kostnader för arbetsmiljöproblem* (rapport 2010:2). Översikten är framtagen av forskare på Stockholms universitet. I denna rapport görs en genomgång av olika typer av kostnader för arbetsskador och vad det kostar att förebygga dem. Det är dock inte en översikt över *alla* kostnader. En stor del av kostnaderna bärs av avtalsförsäkringar, arbetsgivare och inte minst av de individer som drabbas av skadorna. Kostnaderna varierar bl.a. mellan branscher och mellan olika åldersgrupper. En av huvudslutsatserna i rapporten är att det saknas uppgifter om väsentliga kostnadsposter, vilket visar att det behövs en förbättrad och utvidgad statistik. En annan huvudslutsats är att det är viktigt att ge tydliga incitament till arbetsgivare och arbetstagare att vidta åtgärder som minskar antalet arbetsskador. Ytterligare en kunskapsöversikt om den svenska arbetsmarknadens branschförändringar och deras konsekvenser för arbetsmiljöarbetet håller på att tas fram av forskare vid Uppsala universitet och är planerad att publiceras under 2011.

I motion A3 yrkande 7 (S, MP, V) efterfrågas ett starkare skydd för den som arbetar i någons hushåll. Utskottet konstaterar att undantaget i AML för arbete i arbetsgivarens hushåll har tagits bort, vilket innebär att alla slag av arbete nu omfattas av lagen (prop. 2007/08:65, bet. 2007/08:AU5, rskr. 2007/08:180). För arbete som utförs i hemmet ska enligt 15 § arbetsmiljöförordningen inspektionsbesök endast göras på begäran av den arbetsgivare eller arbetstagare som berörs, eller om det finns någon annan särskild anledning till det. I proposition 2007/08:65 behandlades även frågan om denna bestämmelse också skulle avskaffas. Regeringen valde att inte göra det. Arbetsmiljöverket har i sitt budgetunderlag 2011–2013 till regeringen (AKE 2009/100255) angett att myndigheten, med anledningen av att undantaget för arbete i arbetsgivarens hushåll avskaffats, gjort en genomgång av tillämpliga föreskrifter. Arbetsmiljöverkets slutsats blev att verkets föreskrifter är tillämpliga även i sådana fall, vilket innebär att myndigheten också i fortsättningen kommer att göra inspektioner i enskilda bostäder på förekommen anledning.

Med anledning av motion A3 yrkande 2 (S, MP, V) vill utskottet understryka betydelsen av arbetslivsforskning. Arbetslivsforskningen behövs bl.a. för att man ska få kunskap om hur politiska reformer som genomförs påverkar arbetsmarknadens funktionssätt. Utskottet anser att förslagen i den forskningsproposition som riksdagen fattade beslut om i januari 2009 (prop. 2008/09:50, yttr. 2008/09:AU4y, bet. 2008/09:UbU4, rskr. 2008/09:160) lägger en bra grund och ger goda förutsättningar för en fortsatt hög nivå på bl.a. den svenska arbetslivsforskningen. Utskottet kan också konstatera att Forskningsrådet för arbetsliv och socialvetenskap (FAS) har fått medel för en nivåhöjning för stöd till forskning inom arbetslivsområdet. Nivåhöjningen har skett successivt för att fr.o.m. 2012 innebära en höjning

med 20 miljoner kronor. FAS har bl.a. beviljat medel till tre programstöd och tre s.k. starka forskningsmiljöer, FAS-centrum, som innefattar forskning om arbetsmiljö, arbetsorganisation och arbetsmarknad. Därutöver kan utskottet konstatera att en särskild satsning har genomförts för stöd till forskning inom området arbetsmiljö-lönsamhet. Institutet för arbetsmarknadspolitisk utvärdering (IFAU) disponerade under 2009 och 2010 totalt 9 miljoner kronor för detta ändamål.

Utskottet värdesätter att forskning bedrivs på många olika universitet och inom olika discipliner. Det finns dock i detta sammanhang ett behov av någon form av sammanhållande aktör för kunskapsförmedling.

När det gäller motion A3 yrkande 3 (S, MP, V) om ett program om kvinnors arbetsmiljö kan utskottet instämma i vikten av att få ned den arbetsrelaterade långvariga sjukfrånvaron för kvinnor. Det är också viktigt att könsmissiga skillnader när det gäller såväl arbetsmiljöns positiva som negativa effekter på hälsan uppmärksammas. Utskottet vill dock understryka betydelsen av att forskningen inom arbetslivsområdet bedöms av forskningsfinansierare i konkurrens på sedvanligt sätt.

Utskottet är övertygat om att de arbetsgivare som har förmåga att använda arbetsmiljöns positiva och värdeskapande möjligheter också kommer att ha stora fördelar av detta. Det är därför viktigt att ett sådant synsätt kan genomsyra det konkreta arbetet på arbetsplatserna. En utveckling inom arbetsmiljöområdet som har denna utgångspunkt och som bygger på gemensamma ansträngningar har bäst förutsättningar att leda till resultat. Utskottet vill därför åter betona den viktiga roll som arbetsmarknadens parter har på arbetsmiljöområdet.

Mot denna bakgrund föreslår utskottet att motionerna *A3 yrkandena 1–3, 5, 7, 8 och 13 (S, MP, V), A329 (S), A363 (S), A391 (S) och A407 yrkande 7 (MP)* avslås.

Arbetsmiljöhänsyn vid offentlig upphandling

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlas ett motionsyrkande angående frågan om möjligheten att ställa krav på villkor i enlighet med svenska kollektivavtal vid all offentlig upphandling. Utskottet föreslår ett tillkännagivande till regeringen om detta, vilket innebär att motionsyrkandet ska bifallas.

Jämför reservation 4 (M, FP, C, KD).

Bakgrund

Utskottet har i tidigare betänkanden (bl.a. i bet. 2008/09:AU7 och 2009/10:AU5) redogjort för förhållandet mellan ILO-konventionen och EU-fördraget.

Huvudsyftet med *ILO-konvention 94* om arbetsklausuler där en offentlig myndighet är part, är att garantera att fastställda arbetsvillkor skyddas mot en försämring till följd av konkurrens vid anbudsgivning. I artikel 2 i konventionen anges att offentliga kontrakt ska innefatta klausuler som tillförsäkrar vederbörande arbetstagare lön, arbetstid och andra anställningsvillkor som inte är mindre gynnsamma än de som fastställts i kollektivavtal eller annat godtaget förhandlingssystem, skiljedom eller den nationella lagstiftningen för arbete av samma art inom berört yrke eller näringsgren inom det område där arbetet utförs.

ILO-konvention 94 antogs 1949 och Sverige beslutade året därpå att inte ratificera den. Frågan om en svensk ratificering aktualiserades åter under 1990-talet då ILO-kommittén uppdrog åt en särskild utredare att granska Sveriges möjligheter att ratificera konventionen mot bakgrund av gällande EG-rättslig reglering om offentlig upphandling. Utredaren lämnade inte något förslag, bl.a. med hänvisning till de då pågående diskussionerna inom EU om ett direktiv om utstationering av arbetstagare. Frågan om en svensk ratificering av konventionen har därefter tagits upp i betänkandet *Nya upphandlingsregler 2* (SOU 2006:28). Slutsatsen i den utredningen var att det får anses osäkert om en tillämpning av de krav konventionen ställer är förenliga med EU:s direktiv om offentlig upphandling och andra gemenskapsrättsliga regler.

Regeringen utsåg i november 2008 en särskild utredare med uppdrag att se över behovet av och möjligheterna att införa marknadsorienterade styrmedel på arbetsmiljöområdet (*Styrmedelsutredningen*). I november 2009 lämnade Styrmedelsutredningen sitt slutbetänkande *Marknadsorienterade styrmedel på arbetsmiljöområdet* (SOU 2009:97). Bland flera förslag var ett att den som lämnar anbud på en tjänst i en offentlig upphandling ska uteslutas från upphandlingen om denne inte har fullgjort sina skyldigheter att undersöka arbetsmiljöriskerna i verksamheten och upprätta en skriftlig riskbedömning.

Miljöstyrringsrådet har tagit fram en vägledning när det gäller sociala och etiska krav i offentlig upphandling. Rådet arbetar även med andra former av stöd som t.ex. utbildningar, konferenser och seminarier.

Europeiska kommissionen publicerade 2010 en handbok för hur man kan beakta sociala hänsyn vid upphandling enligt *direktiv 2004/18/EG av den 31 mars 2004 om samordning av förfarandena vid offentlig upphandling av byggtreprenader, varor och tjänster*.

Motionen

Ylva Johansson m.fl. (S, MP, V) vill i flerpartimotion A3 yrkande 4 att lagen om offentlig upphandling ändras så att krav på villkor i enlighet med svenska kollektivavtal och förbättrade villkor i arbetsmiljöhänsedande kan ställas vid all offentlig upphandling.

Ställningstagande

Frågan om möjligheten att ställa krav på villkor i enlighet med svenska kollektivavtal vid all offentlig upphandling tas upp i motion A3 yrkande 4 (S, MP, V). Riksdagen tillkännagav våren 2006 för regeringen att det är viktigt att Sverige kan ratificera den ILO-konvention som innebär att man vid offentlig upphandling kan ställa sociala krav på sina leverantörer av varor och tjänster (bet. 2005/06:AU3, rskr. 2005/06:174).

Regeringen har inte återkommit till riksdagen i frågan.

En minoritet bestående av företrädarna för Socialdemokraterna, Vänsterpartiet och Miljöpartiet anförde i ett särskilt yttrande med anledning av regeringens redogörelse för behandlingen av riksdagens skrivelser till regeringen (yttr. 2009/10:AU2y) att regeringen bör verka för att hinder på EU-nivå för en svensk ratificering av ILO-konvention 94 undanröjs. Partierna ansåg att offentliga myndigheters upphandling skulle innehålla klausuler som garanterar löntagare villkor som inte är mindre förmånliga än de som finns i kollektivavtal för arbete av samma sort i den bransch och i den sektor som arbetet utförs. Det skulle förbättra möjligheterna att motverka social dumpning, eftersom företag som konkurrerar med undermåliga villkor för sin personal då kan utestängas från offentliga upphandlingar.

Utskottet instämmer i motion A3 yrkande 4 (S, MP, V) om att upphandlingsprocesserna måste förbättras så att personalen när upphandling sker i offentlig verksamhet inte får betala pressade kontrakt med sämre arbetsvillkor och arbetsmiljö. *Lagen (2007:1091) om offentlig upphandling* bör ändras så att arbetsmiljöhänsyn kan tas och så att krav på villkor i enlighet med svenska kollektivavtal kan ställas vid all offentlig upphandling.

Det som nu har anförts om arbetsmiljöhänsyn vid offentlig upphandling bör ges regeringen till känna. Motion A3 yrkande 4 (S, MP, V) tillstyrks.

Arbetsmiljöverket

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlar utskottet motionsförslag om Arbetsmiljöverket och dess uppdrag, bl.a. inspektionsverksamheten. Utskottet föreslår att samtliga motioner avslås.

Bakgrund

Arbetsmiljöverket bildades 2001 genom att Yrkesinspektionen och Arbetarskyddsstyrelsen gick samman och bildade en enda myndighet. Verket har regeringens uppdrag att bl.a. se till att arbetsmiljö- och arbetstidslagstiftningen följs. AML är en utpräglad ramlag som trädde i kraft den 1 juli 1978. Som komplement till AML meddelar Arbetsmiljöverket mer detaljerade bestämmelser i form av föreskrifter och allmänna råd.

På området förekommer också olika EU-direktiv. En del av dessa direktiv har föranlett ändringar i AML. Till stor del har dock genomförandet skett genom föreskrifter från Arbetskyddsstyrelsen och fr.o.m. 2001 från Arbetsmiljöverket.

Arbetskyddsstyrelsen och Arbetsmiljöverket har sedan 1996 arbetat målmedvetet med att minska antalet föreskrifter, vilket resulterat i att antalet paragrafer minskat till en tredjedel. Verket har i dag ett hundratal gällande författningar. I arbetet med föreskrifterna ska särskild hänsyn tas till situationen för små och medelstora företag. Under 2011 pågår arbete med bl.a. föreskrifterna om kemiska arbetsmiljörisker, minderåriga i arbetslivet och anteckningar om jourtid, övertid och mertid.

Utgångspunkten i AML är att arbetsgivaren har huvudansvaret för arbetsmiljön. Verkets arbetsmiljöinspektörer kontrollerar att AML och föreskrifterna följs när de inspekterar arbetsställen.

Utöver lagar och föreskrifter finns det på arbetsmiljöområdet både lokala och centrala kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter.

Arbetsmiljöverket ansvarar för statistik om arbetsmiljö och arbetsskador i Sverige och är också s.k. förbindelsekontor (kontaktmyndighet) i Sverige när det gäller utstationering. Det innebär att verket ska tillhandahålla information om de arbets- och anställningsvillkor som kan bli tillämpliga vid en utstationering i Sverige.

Arbetsmiljöverkets EU-arbete omfattar främst deltagande i kommittéer och grupper som arbetar med utformning av EU-direktiv, frågor som rör tolkning och tillämpning av direktiv samt erfarenhetsutbyte och information om arbetsmiljörelaterade frågor. Arbetsmiljöverket ansvarar bl.a. för Sveriges rapporter om den praktiska tillämpningen av EU-direktiv inom arbetsmiljöområdet.

Europeiska arbetsmiljöbyrån, EU-OSHA, är ett EU-organ som är placerat i Bilbao i Spanien och har till uppgift att sprida information om arbetsmiljöfrågor inom framför allt EU-länderna. Arbetsmiljöverket är arbetsmiljöbyråns kontaktpunkt i Sverige och samordnar företrädare för regeringen, arbetsgivare och arbetstagare i ett partssammansatt nätverk. Det kan här nämnas att utskottet under det föregående riksmötet gjorde ett studiebesök på arbetsmiljöbyrån.

Motionerna

Hillevi Larsson (S) anser i motion A345 att självdeklaration av arbetsmiljön ska bli obligatorisk på varje arbetsplats.

Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M) vill i motion A405 få till stånd en översyn av Arbetsmiljöverkets implementering av EU-direktiv (*yrkande 1*) och av riktlinjerna och uppdraget för Arbetsmiljöverket (*yrkande 2*). Vidare vill motionärerna justera Arbetsmiljöverkets uppdrag till att bli mer konsultativt och framåtsyftande (*yrkande 3*).

Ställningstagande

Utskottet vill peka på Arbetsmiljöverkets viktiga uppgift att med tillsyn övervaka att samhällets krav på en god arbetsmiljö efterlevs. Utskottet anser att det är av stor betydelse att kontinuerligt vidareutveckla metoder för att identifiera var fördjupade tillsynsinsatser behövs och för att åtgärda allvarliga arbetsmiljöproblem. Utvecklandet av verksamheten så att tillsynen blir så träffsäker som möjligt och når de mest riskutsatta arbetsplatserna måste också kombineras med målsättningen att nå *fler* arbetsplatser. För närvarande besöks knappt 6 % av den totala mängden arbetsställen under ett år.

Med anledning av motion A345 (S) om självdeklaration av arbetsmiljön för alla arbetsgivare vill utskottet understryka betydelsen av att förutsättningarna för att nå arbetsställen med de största riskerna inte får försämrats. Utskottet betonar särskilt vikten av att identifiera och inspektera arbetsplatser med de sämsta arbetsmiljöerna. Utskottet ser därför positivt på att Arbetsmiljöverket arbetar aktivt med att öka den del av arbetsmiljöinspektörernas tid som används till inspektion, s.k. utetid, för att därigenom öka antalet besökta arbetsställen. Antalet arbetsställen som besöks per inspektör har enligt en prognos ökat med 35 % under perioden 2007–2010.

Som ett led i att pröva nya metoder i tillsynsarbetet har Arbetsmiljöverket ett pilotprojekt under perioden 2010–2012 för att utveckla, testa och utvärdera en ny modell för arbetsmiljötillsyn, screening. Screening innebär att samtliga arbetsställen inom en bransch ska inspekteras och få sitt arbetsmiljöarbete bedömt. Valet har fallit på den grafiska branschen, där det finns ca 1 500 arbetsställen. Under 2012 ska en utvärdering göras inför en avrapportering som ska ske 2013. Arbetsmiljöverket arbetar också med att ta fram ett nytt IT-baserat verktyg för riskbedömningar för att underlätta för arbetsgivarna vid riskhantering och riskanalys. Utskottet noterar att regeringen enligt skrivelsen avser att återkomma i frågan om utformningen av arbetsmiljötillsynen efter det att det nu pågående pilotprojektet är avslutat och utvärderat.

Uppföljningen bl.a. i form av effektiva sanktioner är också viktig för att kraven ska få genomslag och för att tillsynen ska verka normbildande. Frågan om effektivare sanktioner utreds för närvarande. Utredaren har fått i uppdrag att undersöka om reglerna om sanktioner i lagstiftningen om arbetsmiljö och arbetstid kan göras effektivare och tydligare. De sanktioner som är aktuella är föreläggande, förbud, straffsanktioner och administrativa avgifter som sanktionsavgifter och övertidsavgift. Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 2 maj 2011 (dir. 2010:20).

Utskottet vill i sammanhanget betona att kunskapen om arbetsmiljön måste vara väl spridd. Regler och skyldigheter måste vara så enkla och begripliga som möjligt och det måste upplevas som lätt att skaffa och ta del av kunskap inom området. Arbetarskyddsstyrelsen och senare Arbetsmiljöverket har sedan 1996 målmedvetet arbetat med regelförenkling, bl.a. har antalet föreskrifter halverats och antalet paragrafer minskat med 70 %.

I detta sammanhang kan nämnas att det pågår en diskussion mellan Arbetsmiljöverket och arbetsmarknadens parter om en förbättrad regelstruktur. Syftet är att ytterligare förbättra möjligheterna för de berörda att hitta de regler som gäller för dem och deras verksamhet.

Arbetsmiljöverket har en betydelsefull roll när det gäller information på arbetsmiljöområdet. Det gäller inte minst den informationsinsats som inleddes 2009 och som bl.a. avser information, kunskap och förstärkt information till utländska företag och arbetstagare.

Utskottet, som ser positivt på Arbetsmiljöverkets arbete med nya metoder för riskanalyser och tillsyn och med mer information till arbetsgivare, är inte berett att föreslå något tillkännagivande med anledning av förslagen i motionerna A345 (S) och A405 yrkandena 1–3 (M), som därför avstyrks.

Skyddsombud

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt föreslår utskottet att motionsförslagen om skyddsombud avslås.

Jämför reservation 5 (S, MP, V).

Bakgrund

Utgångspunkten i AML är att arbetsgivare och arbetstagare ska samverka i arbetsmiljöarbetet och på lämpligt sätt organisera arbetsmiljöverksamheten, vilket framgår av bl.a. 6 kap. AML.

På arbetsställen där minst fem arbetstagare regelbundet sysselsätts ska det bland arbetstagarna utses skyddsombud. Om förhållandena kräver det ska skyddsombud även utses på mindre arbetsställen. Ett skyddsombud utses av den lokala arbetstagarorganisation som är eller brukar vara bunden av kollektivavtal i förhållande till arbetsgivaren. Om det inte finns en sådan organisation utses ett skyddsombud av arbetstagarna (6 kap. 2 § AML). Som alternativ benämning för skyddsombud infördes den 1 januari 2010 beteckningen arbetsmiljöombud. Om det finns flera skyddsombud på ett arbetsställe ska ett av dem utses att vara huvudskyddsombud (6 kap. 3 § AML).

Ett skyddsombud företräder arbetstagarna i arbetsmiljöfrågor och ska verka för en tillfredsställande arbetsmiljö. I detta syfte ska skyddsombudet vaka över skyddet mot ohälsa och olycksfall och över att arbetsgivaren uppfyller kraven på systematiskt arbetsmiljöarbete.

De utsedda skyddsombuden ska anmälas till arbetsstället (6 kap. 14 § AML).

Vid arbetsställen där minst 50 arbetstagare regelbundet sysselsätts ska det finnas en skyddskommitté. Det är ett samrådsorgan sammansatt av företrädare för arbetsgivaren och arbetstagarna (6 kap. 8 § AML). Skyddskommittén ska bl.a. delta i planeringen av arbetsmiljöarbetet på arbetsplatsen och följa arbetets genomförande.

För arbetsställen där en skyddskommitté inte har tillsatts får en lokal avdelning av ett förbund eller en jämförlig sammanslutning av arbetstagare utse skyddsombud utanför kretsen av arbetstagare på arbetsstället, s.k. regionalt skyddsombud. Rätten att utse regionalt skyddsombud gäller endast om avdelningen eller sammanslutningen har någon medlem på arbetsstället (6 kap. 2 § AML).

Motionerna

Miljöpartiet de gröna anser i kommittémotion A407 yrkande 3 att lokala och regionala skyddsombud bör ges stöd i utbildning för att kunna hålla sig uppdaterade om den förändrade arbetsmiljön och om gällande lagar och säkerhetsföreskrifter. Det förebyggande och systematiska arbetsmiljöarbete som skyddsombuden utför är mycket värdefullt, såväl för arbetstagarerna som för arbetsgivaren. Miljöpartiet framhåller att det i vissa lägen kan bli nödvändigt att gå i konflikt med arbetsgivaren eller att stoppa farligt arbete på en arbetsplats och att man då måste ha fått stöd i form av utbildning.

Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S) anser i motion A219 att villkoren för den regionala skyddsombudsverksamheten bör ses över. *Hillevi Larsson (S)* menar i motion A351 att de lokala skyddsombuden ska ges stöd och erkännande för det förtroendeuppdrag som de åtagit sig (*yrkande 1*) och att de regionala skyddsombuden ska ges en större roll och större befogenheter i det förebyggande arbetsmiljöarbetet (*yrkande 2*). Motionären anser vidare att de regionala skyddsombuden ska ges möjlighet att besöka arbetsplatser som har en lokal skyddskommitté eller som saknar fackliga medlemmar (*yrkande 3*).

Ställningstagande

När arbetsmiljöarbetet integreras i verksamheten räcker det inte att några få arbetsmiljöexperter har goda arbetsmiljökunskaper. Kunskaper behövs hos betydligt fler. Utskottet delar regeringens uppfattning att i princip alla på en arbetsplats bör ha åtminstone grundläggande arbetsmiljökunskap. Även om arbetsgivaren har det övergripande ansvaret för arbetsmiljön har var och en ett ansvar för sin egen och andras fysiska och psykosociala säkerhet.

Utskottet vill understryka att ett väl organiserat och fungerande lokalt skyddsarbete är centralt i det riskförebyggande arbetet och att kunniga skyddsombud har en viktig roll i detta sammanhang.

De regionala skyddsombuden har bl.a. till uppgift att stödja skyddsverksamheten i småföretag utan facklig verksamhet. Detta är betydelsefullt särskilt nu när allt fler arbetstagare arbetar i mindre företag. Skyddsombuden har en tydlig roll i tillsynen genom sina befogenheter att till Arbetsmiljöverket påtala brister i arbetsmiljön och vid omedelbar eller allvarlig fara för arbetstagares liv avbryta ett arbete, s.k. skyddsombudsstopp.

Ett antal förändringar har gjorts i AML när det gäller regler som berör skyddsombud. Regeringen beslutade i början av februari om en lagrådsremiss som bl.a. innehåller nya förslag som avser skyddsombud. I förslaget ges skyddsombuden möjlighet att göra framställningar till arbetsgivaren om det behövs för att säkerställa att arbetstidslagens krav om extra mertid och nödfallsövertid följs, och att få detta prövat av Arbetsmiljöverket. Dessutom föreslås att det genom kollektivavtal ska få bestämmas att en skyddskommitté utgörs av ett organ med annan benämning, även om organet också behandlar andra frågor än arbetsmiljöfrågor. En proposition har aviserats för överlämnande till riksdagen under våren. Utskottet välkomnar att regeringen strävar efter att förenkla och anpassa lagstiftningen till den utveckling som sker på arbetsmarknaden.

Som en regelförenklingståtgärd har skyldigheten att anmäla val av skyddsombud till Arbetsmiljöverket tagits bort, vilket dock har gjort det svårare att veta hur många skyddsombuden är. Arbetsmiljöverket gör bedömningen att antalet skyddsombud minskar. Det kan, enligt verket, ha koppling till att den fackliga organisationsgraden minskar på hela arbetsmarknaden. I oktober 2008 var den 71 %. Utskottet vill i detta sammanhang åter poängtera att alla på en arbetsplats, oavsett facklig organisering, har en viktig roll i arbetsmiljöarbetet.

Regeringen anger i skrivelsen att ett kompetensstöd för skyddsombud och regionala skyddsombud vid generationsväxling kan komma att behövas. Utskottet instämmer i denna bedömning men anser liksom regeringen att utbildning av skyddsombud främst är en fråga för arbetsmarknadsparter.

Det kan här nämnas att Arbetsmiljöverket betalar ut ett statligt bidrag för den regionala skyddsombudsverksamheten till de fackliga centralorganisationerna. Ekonomistyrningsverket har gjort en översyn av rutinerna för administrationen och av hur det statliga stödet till den regionala skyddsombudsverksamheten används (rapport 2009:27). Rapporten har remissbehandlats och bereds för närvarande inom Regeringskansliet.

Med hänvisning till vad som ovan anförts avstyrker utskottet motionerna A219 (S), A351 yrkandena 1–3 (S) och A407 yrkande 3 (MP).

Företagshälsovård

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlar utskottet motionsförslag om företagshälsovård och hälsofrämjande insatser. Utskottet föreslår att samtliga motionsyrkanden avslås.

Jämför reservationerna 6 (S, MP, V), 7 (S, V) och 8 (MP).

Bakgrund

Enligt 3 kap. 2 c § AML ska arbetsgivaren svara för att den företagshälsovård som arbetsförhållandena kräver finns att tillgå. Med företagshälsovård menas en oberoende expertresurs inom områdena arbetsmiljö och rehabilitering. Företagshälsovården ska särskilt arbeta för att förebygga och undanröja hälsorisker på arbetsplatser och ha kompetens att identifiera och beskriva sambanden mellan arbetsmiljö, organisation, produktivitet och hälsa. Verksamheten regleras även genom föreskrifter och allmänna råd som utfärdats av Arbetsmiljöverket. Verket har i sin instruktion ett uppdrag att följa och främja företagshälsovården.

ILO:s konvention (nr 161) om företagshälsovård, som Sverige har ratificerat, ställer också krav på att anställda ska ha tillgång till företagshälsovård.

I december 2007 avlämnades betänkandet *Ny företagshälsovård – ny kunskapsförsörjning* (SOU 2007:91). Utredningen konstaterade att företagshälsovården står inför stora utmaningar och att den har stora möjligheter att utvecklas. Utredningen lämnade en rad förslag på området.

I juni 2008 undertecknade regeringen och Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) en överenskommelse om att stödja en vidareutveckling av företagshälsovården. Överenskommelsen innebär bl.a. att arbetsgivarna, staten och landstingen ska bidra med i princip lika delar till den långsiktiga finansieringen av en utvecklad företagshälsovård.

Regeringen beslutade i mars 2009 (dir. 2009:18) att inrätta en delegation för kunskapsområdet företagshälsovård. Uppdraget är att övergångsvis upphandla och samordna långa utbildningar, på magister- och masternivå, i företagshälsovård. Delegationen ska även bilda ett forum för att stödja utvecklingen inom området företagshälsovård och verka för ökad forskning inom området. Delegationens arbete ska avslutas senast under december 2011.

I *förordningen (2009:1423) om bidrag till företagshälsovård med vissa insatser inom rehabiliteringsområdet* finns bestämmelser om bidrag till anordnare av sådan företagshälsovård som, utöver förebyggande insatser, även kan tillhandahålla tjänster för att medicinskt förebygga, utreda och behandla arbetsrelaterade och icke-arbetsrelaterade sjukdomar och skador. Syftet med bidraget är att öka arbetstagares möjligheter att återgå i arbete genom tidiga och anpassade stödinsatser vid sjukfall. Bidrag lämnas till anordnare av företagshälsovård som har godkänts av Försäkringskassan.

Genom förordningen regleras fördelningen av 550 miljoner kronor per år till företagshälsovård från 2010 och framåt. En grundförutsättning för att kunna få stödet är att verksamheten utöver att förstärka det rehabiliterande arbetet även ska kunna tillhandahålla förebyggande insatser.

Det råd som tillsattes 2009 för att följa och föreslå förbättringar inom rehabiliteringsområdet (dir. 2009:131, 2010:129) överlämnade i augusti 2010 rapporten *Rehabiliteringsrådets delbetänkande* (SOU 2010:58). Rådet gav elva förslag om hur rehabiliteringen kan förstärkas under sjukskrivningsprocessen. Ett av dem avser företagshälsovården. Rådet slår fast att företagshälsovården är en instans som bör utnyttjas mer och bättre inom rehabilitering och rehabiliteringsgarantin. Rehabiliteringsgarantin är till för personer mellan 16 och 67 år som är sjukskrivna eller riskerar att bli sjukskrivna på grund av vissa besvär. Det kan vara långvariga problem med smärta, ångest, depression eller stress. Rehabiliteringsgarantin innebär att personen snabbt ska få behandling, så att arbetsförmågan kan återfås. Vidare konstaterar rådet att den traditionella vården har liten erfarenhet av rehabilitering i nära anknytning till arbetsplatsen. Rådet anser att företagshälsovården har en unik kunskap om arbetsplatsen som måste tillvaratas. Hela Rehabiliteringsrådets uppdrag ska enligt kommittédirektiven redovisas senast den 15 februari 2011.

Motionerna

Ylva Johansson m.fl. (S, MP, V) anser i flerpartimotion A3 att företagshälsovården har en viktig roll för att förebygga och undanröja risker för ohälsa i arbetslivet (*yrkande 12*). Tillgången till företagshälsovård har fortsatt att minska under senare år, mest för LO-medlemmarna och särskilt för kvinnor i den privata sektorn. En bra kvalitetssäkrad företagshälsovård som finns nära arbetsplatserna och där parterna har ett avgörande inflytande bör snarast utvecklas. En väl fungerande företagshälsovård som är inriktad på förebyggande verksamhet bör också kunna vara en del av ett nytt omställningsavtal om rehabilitering och ökad hälsa i arbetslivet för hela arbetsmarknaden. Partierna vill bidra till och understödja hälsofrämjande insatser och friskvård i arbetslivet (*yrkande 11*).

Miljöpartiet de gröna vill i kommittémotion A407 *yrkande 11* att en utredning tillsätts med syftet att fler på arbetsmarknaden ska få tillgång till företagshälsovård. Att verka för sunda och säkra arbetsplatser och förebygga ohälsa är den viktigaste uppgiften i arbetsmiljöarbetet. Det finns ett klart samband mellan god hälsa och minskade olycksrisker. Företagshälsovården spelar en mycket viktig roll i sammanhanget. Allt färre har tillgång till företagshälsovård. Det rimmar illa, enligt motionen, med arbetsmiljölagens krav på sunda och säkra arbetsplatser.

Kurt Kvarnström och Roza Güclü Hedin (båda S) vill i motion A205 liksom *Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson (båda S)* i motion A325 att en bra och kvalitetssäkrad företagshälsovård som finns nära arbetsplatserna ska återuppbyggas. Det bör också övervägas om inte företagshälsovården ska vara obligatorisk för alla anställda.

Börje Vestlund m.fl. (S) anser i motion A250 att man ska arbeta mer aktivt för att alla arbetsgivare ska anlita företagshälsovård. *Christina Karlsson och Eva Sonidsson (båda S)* framför i motion A293 att en obligatorisk företagshälsovård och allas rätt till rehabilitering måste vara målet i välfärds-samhället. *Anders Karlsson och Bo Bernhardsson (båda S)* förespråkar i motion A343 en företagshälsovård för alla. *Karin Åström och Leif Pettersson (båda S)* menar i motion A377 att en viktig åtgärd för att förebygga ohälsa i arbetsmiljön är att alla anställda ska ha rätt till företagshälsovård.

Ställningstagande

När det gäller frågan om företagshälsovård kan utskottet konstatera att det i AML är fastlagt att en arbetsgivare ska svara för att den företagshälsovård som arbetsförhållandena kräver finns att tillgå. Om det inte finns tillräcklig kompetens eller kunskap på en arbetsplats för att kunna lösa arbetsmiljöproblem kan Arbetsmiljöverket ställa krav på att arbetsgivaren ska anlita sakkunnig hjälp utifrån, i första hand företagshälsovården eller annan motsvarande konsult. Bestämmelsen tillkom den 1 januari 2000. Syftet var att förtydliga arbetsgivarens ansvar att tillhandahålla företagshälsovård, att renodla företagshälsovårdens uppgifter och att möjliggöra utökad samverkan mellan företagshälsovården och den offentligt finansierade sjukvården.

Utskottet noterar att en stor del av diskussionen de senaste åren har handlat om företagshälsovårdens roll och uppgifter i sjukskrivnings- och rehabiliteringsprocessen. Det har ägnats betydligt mindre uppmärksamhet åt företagshälsovårdens roll i det hälsofrämjande och förebyggande arbetsmiljöarbetet.

I sammanhanget kan nämnas att arbetsmiljöundersökningen *Arbetsmiljön 2009* (rapport 2010:3) som genomförts av SCB på uppdrag av Arbetsmiljöverket publicerades i juni 2010. Av undersökningen framgår att ungefär två av tre kvinnor och män uppger att de har tillgång till företagshälsovård på sin arbetsplats. Det är samma storleksordning som tidigare år. Företagshälsovården tycks vara mer utbyggd i medelstora och stora företag än i små och jämförelsevis väl utbyggd i den offentliga sektorn. Inom olika typer av servicearbeten är tillgången till företagshälsovård mindre vanlig. Personer med en mer omfattande yrkesutbildning har i många fall en bättre tillgång till företagshälsovård än de med kortare utbildningsbakgrund.

Enligt skrivelsen har förutsättningarna för företagshälsovården stärkts, vilket är glädjande. Samtidigt vill utskottet liksom regeringen understryka att det är angeläget att företagshälsovårdens förebyggande uppdrag även

fortsättningsvis tydligt lyfts fram. På så sätt kan företagshälsovården utvecklas så att fler anställda och arbetsgivare får del av en välfungerande och kompetent expertresurs. Den höga andelen små och medelstora företag på svensk arbetsmarknad understryker också behovet av en kompletterande expertresurs i arbetsmiljöfrågor i form av företagshälsovård.

Arbetsgivaren har en avgörande roll för utvecklingen när det gäller företagshälsovård genom att i sin upphandling av företagshälsovårdens tjänster påverka utbudet och inriktningen av verksamheten. Statens insatser bör främst inriktas på att främja företagshälsovårdens kvalitet, t.ex. genom en utveckling där utbildning inom företagshälsovårdens kunskapsområden ges vid universitet och högskolor.

I sammanhanget kan nämnas de nya magisterutbildningarna i företagshälsovård i Umeå, Stockholm och Örebro. I Lund anordnas en masterutbildning i ämnet. De långa företagshälsovårdsutbildningarna har alltså nu flyttats in i det reguljära högskole- och universitetssystemet och lyfts till magister- och masternivå. Dessutom har en professur i företagshälsovård inrättats.

Utskottet utgår från att de insatser som regeringen vidtagit bör leda till att tillgången till företagshälsovård kan öka. Utskottet välkomnar det pågående arbetet med att utveckla företagshälsovården och föreslår att motionerna *A3 yrkande 12 (S, MP, V)*, *A205 (S)*, *A250 (S)*, *A293 (S)*, *A325 (S)*, *A343 (S)*, *A377 (S)* och *A407 yrkande 11 (MP)* avslås.

Utskottet vill betona vikten av hälsofrämjande insatser och annan friskvård. Arbetsgivare kan i dag erbjuda sin personal en hel del motions- och friskvårdsaktiviteter skattefritt. Det avgörande för skattefriheten är att motionen och friskvården riktar sig till hela personalen, är av enklare slag och av mindre värde och att den inte får bytas mot varor eller kontant ersättning. Utskottet konstaterar att förutsättningarna att erbjuda friskvård är goda, men anser att omfattningen bör kunna avgöras av respektive arbetsgivare i samråd med de anställda. Utskottet avstyrker därför motion *A3 yrkande 11 (S, MP, V)*.

Ensamarbete, våld och hot i arbetslivet och kontanthantering i detaljhandeln

Utskottets förslag i korthet

Utskottet behandlar i detta avsnitt motionsförslag om olika frågor som är relaterade till ensamarbete och våld och hot i arbetslivet. Utskottet föreslår att samtliga motioner avslås. Utskottet behandlar också tre motioner om kontanthantering i detaljhandeln. Utskottet föreslår att en av dessa motioner bifalls och att övriga avslås.

Jämför reservationerna 9 (S, MP, V), 10 (MP), 11 (MP, V) och 12 (M, FP, C, KD).

Bakgrund

Regler för *ensamarbete* finns i 3 kap. 2 § andra stycket AML och anger att arbetsgivaren ska beakta den särskilda risk för ohälsa och olycksfall som kan följa av att arbetstagaren utför arbete ensam. Arbetsmiljöverket har utfärdat föreskrifter och anvisningar om ensamarbete, främst i föreskriften *Ensamarbete* (AFS 1982:3). Ensamarbete och obehagliga arbetstider kan även regleras i kollektivavtal mellan arbetsmarknadens parter.

När det gäller våld och hot i arbetslivet finner man rättsligt, utöver det som hänför sig till straffrätten, särskilda bestämmelser i Arbetsmiljöverkets föreskrift *Våld och hot i arbetsmiljön* (AFS 1993:2).

Motionerna

Ylva Johansson m.fl. (S, MP, V) framhåller i flerpartimotion A3 att omfattningen av ensamarbete har ökat kraftigt under senare år. Ensamarbete är ofta riskfyllt och farligt, och det utgör ett tilltagande och allvarligt arbetsmiljöproblem. Motionärerna vill få bort det ensamarbete som är farligt och riskfyllt och anser att Arbetsmiljöverket bör få i uppdrag att revidera föreskrifterna om ensamarbete (*yrkande 6*). Vidare betonas behovet av insatser för sluten kontanthantering inom detaljhandeln (*yrkande 10*). I syfte att minska antalet butiksrån och förbättra de anställdas arbetsmiljö bör initiativ tas för att tillsammans med arbetsmarknadens parter utforma ett förslag till lag om sluten kontanthantering inom detaljhandeln. Antalet butiksrån har ökat de senaste 30 åren och är ett växande samhällsproblem. Varje dag rånas mer än två butiker i Sverige. Risken för hot, våld och rån är en stressfaktor för personalen, särskilt i nattöppna butiker. Sena öppettider, ensamarbete, bristande säkerhetsutbildning och omfattande kontantbetalning är faktorer som ökar risken. Utöver de åtgärder som parterna själva kan vidta krävs det enligt motionen politiska beslut för att åstadkomma en minskad kontanthandel, säkra rutiner för kortköp och slutna kontanthanteringssystem.

Miljöpartiet de gröna anser i kommittémotion A407 yrkande 9 att regeringen bör göra en djupare kartläggning av det yrkesrelaterade våldets omfattning och vidta aktiva åtgärder för att så långt det är möjligt eliminera detta våld. Trenden är att det yrkesrelaterade våldet ökar, mest inom klientintensiva kvinnodominerande yrken. Partiet anser att det krävs aktiva åtgärder för att bryta denna olyckliga utveckling.

Ingemar Nilsson och Susanne Eberstein (båda S) framför i motion A223 att parterna på arbetsmarknaden har ett stort ansvar för det förebyggande arbetet när det gäller ensamarbete och psykosocial arbetsmiljö, men att även lagstiftning och föreskrifter har stor betydelse i detta arbete. Arbetsmiljöverket bör ges i uppdrag att se över föreskrifterna om ensamarbete. I översynen bör särskilt övervägas hur föreskrifterna kan skärpas i syfte att tydliggöra arbetsgivarens ansvar och skyldigheter när det gäller att i största möjliga mån eliminera risker vid ensamarbete.

Ulf Holm (MP) vill i motion A260 att regeringen ska lägga fram förslag om att begränsa ensamarbete. Trots att mycket har gjorts när det gäller att i föreskrifter och lagar förhindra ensamarbete på kvällar och nätter tycks inte rånen, hoten och den psykiska stressen ha minskat utan tvärtom ökat. Att ytterligare begränsa ensamarbete på kvällar och nätter borde därför vara en självklar åtgärd.

Gunilla Carlsson i Hisings Backa m.fl. (S) anser i motion A338 att parterna bör komma överens om slutna kontanthanteringssystem.

Cecilia Magnusson (M) anser i motion A243 att möjligheten att påskynda utvecklingen mot en säker kontanthantering i handeln bör utredas.

Ställningstagande

Arbetsmiljöverket bedömer i sitt budgetunderlag för 2011–2013 till regeringen (AKE 2009/100255) att risken för att utsättas för hot och våld i arbetslivet kommer att öka. Det gäller särskilt inom kvällsöppna små butiker och inom myndighetsutövning. Utskottet välkomnar därför att regeringen riktar särskild uppmärksamhet mot risker för arbetsrelaterad ohälsa till följd av bl.a. stress, hot och våld.

Utskottet kan konstatera att det finns en förhållandevis god kunskap om traditionella arbetsmiljöproblem, både om hur de uppstår och hur arbetsmiljön ska vara utformad för att förebygga skador. Men när det gäller problemen med t.ex. hot och våld i arbetslivet och ensamarbete behöver kunskapen utvecklas för att man ska kunna hantera riskerna bättre.

Utskottet har under hand fått information från Arbetsmiljöverket att både föreskrifterna om *hot och våld i arbetslivet* och om *ensamarbete* ska omarbetas men att det konkreta arbetet med revideringen ännu inte har påbörjats.

Arbetsmiljöverket fick utökade resurser under åren 2009 och 2010 med totalt 14 miljoner kronor för att förstärka kunskapen om hot och våld i arbetslivet, med särskild inriktning på jämställdhet. Denna satsning ska avrapporteras till regeringen den 1 april 2011. Rapporten bör kunna utgöra en bra grund för fortsatt arbete inom området.

Ett projekt om hot och våld som i Arbetsmiljöverkets regi påbörjades under 2010 och som ska pågå under 2011 är inriktat på en nationell tillsynsinsats i detaljhandeln. Inspektionerna i projektet var begränsade till butiker med högst fem anställda. Drygt 2 000 inspektioner genomfördes, vilket utgör ca 12 % av samtliga butiker i landet av den storleken. Vid 75 % av inspektionerna bedömdes att butiken behövde vidta åtgärder för att uppfylla arbetsmiljöbestämmelserna. En slutsats i projektrapporten som är daterad den 15 november 2010 är att det finns en stor förståelse och insikt om att alla kan råka ut för en situation med hot och våld och att det inte helt går att förebygga risken. Mycket gjordes för att öka säkerheten genom åtgärder som t.ex. överblickbarhet i och utanför butiken, larm, möjlighet att kalla på snabb hjälp och kassahantering som försvårar rån. Det som framför allt behövde åtgärdas var kunskaper kring hot och våld som ett arbetsmiljöproblem, vilket utgjorde 36 % av de krav på åtgärder som Arbetsmiljöverket ställde. Olika krav som avsåg kontanthantering utgjorde 10 % av de ställda kraven. Projektet fortsätter under 2011, och tillsyn kommer nu att ske av butiker med upp till nio anställda. Utskottet har under hand fått veta att Arbetsmiljöverket under 2011 kommer att fortsätta att prioritera arbetet mot våld och hot i arbetslivet, bl.a. med inriktning på arbetsplatser med myndighetsutövning.

Utskottet har under hand även fått information om att det inom handelsbranschen finns en samrådsgrupp för arbetsmiljöfrågor. Gruppen består av representanter från arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna, Arbetsmiljöverket och några större detaljhandelskedjor. Syftet med gruppen är bl.a. att den ska verka för att arbetsmiljöarbetet inom branschen bedrivs ur ett helhetsperspektiv där såväl organisatoriska som fysiska och sociala aspekter beaktas.

Av SCB:s och Arbetsmiljöverkets undersökning *Arbetsmiljön 2009* (rapport 2010:3) kan det utläsas att det är betydligt vanligare bland kvinnor än bland män att ha varit utsatt för våld och hot om våld i arbetet någon gång de senaste tolv månaderna, 18 % jämfört med 10 %. Bland kvinnor inom vård och omsorg i de lägre befattningarna är det mycket vanligt att utsättas för våld och hot (50 %). Även bland kvinnliga grundskollärare är det vanligt förekommande (29 %). Varannan man inom service, omsorgs- och säkerhetsarbete (polis, väktare m.fl.) är utsatt för våld eller hot på jobbet, men även bland fordonsförare (18 %) och lärare (16 %) förekommer våld och hot. Enligt undersökningen har hot, våld och trakasserier varken ökat eller minskat på arbetsplatserna sedan 2007.

Enligt Brottsförebyggande rådets Nationella trygghetsundersökningen (rapport 2011:1), förkortad NTU, är tre brotts handlingar av tio yrkesrelaterade. Sammanfattningsvis konstateras i undersökningen att det är relativt vanligt att brott mot en enskild person är yrkesrelaterade. Frågan om händelsen inträffat i samband med yrkesutövning ställs till dem som utsatts för hot, misshandel, personrån och trakasserier. För 30 % av händelserna svarar de tillfrågade att så är fallet, men andelen händelser som är yrkesrelaterade varierar mellan brottstyperna. Högst andel (36 %) yrkesrelaterade händelser återfinns bland de *hot* som rapporterats i NTU. *Misshandel* uppges vara yrkesrelaterat i nästan lika hög grad som hot, i 31 % av fallen. En fjärdedel (24 %) av dem som utsatts för *trakasserier* sätter utsattheten i samband med sin yrkesutövning. När det gäller *personrån* rapporterar de utsatta att händelsen varit yrkesrelaterad i 10 % av fallen. Det innebär att ca 2 % av befolkningen (20–64 år) har utsatts för hot (ca 110 000 personer) inom ramen för sitt yrke. Motsvarande andel för misshandel är 0,9 % (ca 50 000 personer), för trakasserier 1 % (ca 56 000 personer) och för personrån 0,1 % (ca 7 000 personer). Resultaten i NTU visar vidare att kvinnor som utsatts för misshandel sätter händelsen i samband med sin yrkesutövning oftare än män (46 % jämfört med 22 %).

På uppdrag av regeringen har Arbetsmiljöverket låtit ta fram en kriminologisk kunskapsöversikt om *våld i arbetslivet* gjord av forskare på kriminologiska institutionen på Stockholms universitet (rapport 2010:4). Tonvikten i översikten ligger på frågor om våldets omfattning och utveckling. Enligt översikten påverkas risken för att utsättas för hot och våld på arbetsplatsen av strukturella faktorer på organisationsnivå, situationsbundna förhållanden på arbetsplatsen samt individfaktorer hos offer och förövare. Några av de riskfaktorer som forskningen pekar på är olika former av stress, ensamarbete, kontanthantering och arbete på kvällar och nätter. En av slutsatserna i rapporten är att det är angeläget att fortsätta kartlägga de förhållanden som bidrar till uppkomsten av hot- och våldshändelser. En uppenbar kunskapslucka som identifierats i rapporten är att det finns få studier av åtgärder och förebyggande insatser.

På uppdrag av regeringen har Arbetsmiljöverket också tagit initiativ till att ta fram en kunskapsöversikt med ett *genusperspektiv på våld i arbetslivet*. Kunskapsöversikten kommer att redovisa den befintliga forskningen om hot och våld i arbetslivet inom det genusvetenskapliga fältet. Ambitionen är också att lyfta fram på vilket sätt ett genusperspektiv kan tillföra en djupare förståelse av dels sammanhangen där hot och våld förekommer, dels de institutionella förutsättningarna för att motverka våld. Även frågan om *hot och våld i skolan* ska beskrivas i en kunskapsöversikt. Denna översikt ska redovisa den psykologiska och beteendevetenskapliga forskningen inom området ur ett jämställdhetsperspektiv. Översikterna sammanställs av forskare på Stockholms universitet och planeringen är att de ska publiceras under 2011.

Utskottet kan i detta sammanhang konstatera att polis och åklagarmyndigheterna i många fall lägger ned ärenden som gäller brott på området, bl.a. på grund av bristande bevisning och ibland efter långa utredningstider. Arbetsmiljöverket är i dessa fall normalt förhindrat att använda förelägganden eller förbud för att rätta till bristerna. Utskottet vill därför uppmärksamma att regeringen har uppdragit åt en särskild utredare att överväga och föreslå ändringar i bl.a. arbetsmiljölagstiftningen med syfte att få en klarare och effektivare reglering för att genomdriva lagstiftningens krav, t.ex. användningen av vitesförelägganden, straffsanktioner eller administrativa avgifter (dir. 2010:20).

Utskottet noterar att arbetsmarknadens parter och branschorganisationer är aktiva i frågor om hot och våld i arbetslivet och ensamarbete. Sådana frågor lämpar sig också allmänt sett väl för samverkan och avtal mellan parterna eftersom de i stor utsträckning själva har de verktyg som behövs för att hitta fungerande lösningar på problemen.

Utskottet kan konstatera att frågorna redan är uppmärksammade av bl.a. regeringen och Arbetsmiljöverket och anser därför inte att något initiativ från riksdagens sida är nödvändigt. Utskottet avstyrker motionerna *A3 yrkande 6 (S, MP, V)*, *A223 (S)*, *A260 (MP)* och *A407 yrkande 9 (MP)*.

Antalet butiksrån har ökat de senaste 30 åren och utgör ett växande samhällsproblem. Varje dag rånas mer än två butiker i Sverige. Två tredjedelar av rånen riktas mot ensam bemannade butiker, och bytet är oftast litet. Skadan för personalen är dock stor, och det gäller inte endast dem som blir utsatta för rånen. Risken för hot, våld och rån är en stressfaktor för personalen, särskilt i nattöppna butiker. Sena öppettider, ensamarbete, bristande säkerhetsutbildning och omfattande kontantbetalning är faktorer som ökar risken. Parterna inom detaljhandeln har tillsammans med polisen tagit fram ett 13-punktsprogram som ska ligga till grund för säkerhetsarbetet i butikerna. Utöver de åtgärder som parterna själva kan vidta krävs politiska beslut för att åstadkomma en minskad kontanthandel, säkra rutiner för kortköp och slutna kontanthanteringssystem.

Så länge kontanter förekommer kvarstår risken för rån, men det finns slutna kontanthanteringssystem där det inte går att komma åt pengarna. Erfarenheten visar att antalet rån minskar i butiker som installerat slutna system. I syfte att minska antalet butiksrån och därmed förbättra de anställdas arbetsmiljö anser utskottet att initiativ bör tas att tillsammans med arbetsmarknadens parter utforma ett förslag till lag om slutna kontanthantering inom detaljhandeln.

Det som nu har anförts om utarbetande av en lag om slutna kontanthantering inom detaljhandeln bör ges regeringen till känna. Motion *A3 yrkande 10 (S, MP, V)* tillstyrks därmed och motionerna *A243 (M)* och *A338 (S)* avstyrks.

Mobbning och kränkande särbehandling

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt föreslår utskottet att motionsyrkanden om bl.a. handlingsplaner mot mobbning och kränkande särbehandling i arbetslivet ska avslås.

Bakgrund

Mobbning och kränkande särbehandling på arbetsplatsen regleras i Arbetsmiljöverkets föreskrift om *kränkande särbehandling i arbetslivet* (AFS 1993:17). Kränkande särbehandling definieras som återkommande klandervärda eller negativt präglade handlingar som riktas mot en enskild person på ett kränkande sätt och som kan leda till att denna ställs utanför arbetsplatsens gemenskap. Till kränkande särbehandling hör mobbning, psykiskt våld, social utstötning och olika former av trakasserier. Föreskrifterna ställer krav på att arbetsgivaren ska planera och organisera verksamheten så att kränkande särbehandling förebyggs. Den som utsätts för kränkande särbehandling ska snabbt få stöd och hjälp. Det är arbetsgivarens skyldighet att planera och organisera arbetet så att mobbning och kränkande särbehandling så långt möjligt förebyggs. Arbetsgivaren ska också klargöra att en sådan behandling inte accepteras. Arbetsmiljöverket utövar tillsyn även på detta område.

I Arbetsmiljöverkets föreskrift om det *systematiska arbetsmiljöarbetet* (AFS 2001:1), förkortat SAM, preciseras det ansvar arbetsgivaren har enligt 3 kap. 2 a § AML. Detta ansvar omfattar många olika arbetsmiljöaspekter, bl.a. att det ska finnas en arbetsmiljöpolicy som beskriver hur arbetsförhållandena i arbetsgivarens verksamhet ska vara för att ohälsa och olycksfall i arbetet ska förebyggas och en tillfredsställande arbetsmiljö uppnås.

I den nya *diskrimineringslagen* (2008:567) finns ett förbud mot diskriminering på grund av kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionshinder, sexuell läggning eller ålder. Diskrimineringsförbuden gäller bl.a. i arbetslivet. Förbudet mot diskriminering ger ett skydd mot olika former av sämre behandling, bl.a. trakasserier. Förutom att lagen förbjuder diskriminering är arbetsgivaren skyldig att utreda påstådda sådana trakasserier och i förekommande fall vidta åtgärder för att förhindra att de fortsätter. Bryter arbetsgivaren mot lagen kan skyldighet att utbetala s.k. diskrimineringsersättning uppkomma.

Våld, mobbning och trakasserier blir allt vanligare på arbetsplatserna i Europa. Det visar en ny rapport från Europeiska arbetsmiljöbyrån (EU-OSHA). Samtidigt anses organisationer och nationella regeringar inte göra tillräckligt för att stävja utvecklingen. Mellan 5 och 20 % av arbetstagarna i Europa drabbas av våld och trakasserier från utomstående (tredje part),

beroende på land, sektor och metoder som tillämpas. Rapporten *Workplace Violence and Harassment: a European Picture* (ISSN 1830-5946) innehåller internationell statistik som samlats in av Europeiska riskcentrumet, en del av EU-OSHA. Av centrumets nya alleuropeiska arbetsplatsundersökning Esener framgår att 40 % av de europeiska cheferna är oroliga över våld och trakasserier på arbetsplatsen, men att bara omkring 25 % har infört rutiner för att hantera dem – i många EU-länder är siffran så låg som 10 %.

Motionerna

Marta Obminska (M) anser i motion A332 att regeringen bör verka för att en översyn av arbetsmiljölagstiftningen genomförs för att se om regelverket och åtgärderna för att förhindra kränkande särbehandling på arbetsplatser kan bli tydligare. Skyddet för den drabbade bör stärkas, och kraftigare sanktioner för arbetsgivare som inte i tillräckligt hög grad motverkar kränkande särbehandling bör införas. *Christer Winbäck (FP)* betonar i motion A312 behovet av en nationell handlingsplan med en nollvision när det gäller kränkande särbehandling i arbetslivet. *Barbro Westerholm (FP)* pekar i motion A420 på behovet av en nationell handlingsplan mot mobbning i arbetslivet.

Ställningstagande

Utskottet tar tydligt avstånd från mobbning och kränkande särbehandling i arbetslivet. Det är i första hand arbetsgivarens ansvar att planera och organisera arbetet så att sådana handlingar så långt möjligt förebyggs. Arbetsgivaren ska också tydligt klarlägga för sina anställda att sådan behandling inte accepteras. I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om det *systematiska arbetsmiljöarbetet* och om *kränkande särbehandling* preciseras de skyldigheter som arbetsgivaren har enligt AML. I sammanhanget kan nämnas att utskottet under hand har inhämtat att föreskriften om kränkande särbehandling i arbetslivet kommer att omarbetas. Detta arbete har dock ännu inte påbörjats.

Även om arbetsgivaren har det övergripande ansvaret för arbetsmiljön har var och en på en arbetsplats också ett ansvar för sin egen och andras fysiska säkerhet liksom för den psykosociala arbetsmiljön. Ledarskapsfrågor och arbetsorganisation har en stor betydelse, men också hur man på en arbetsplats förhåller sig till varandra. Utskottet anser att det behövs en ökad insikt om att alla kan bidra för att förbättra förutsättningarna för en god arbetsmiljö.

Av Arbetsmiljöverkets undersökning *Arbetsmiljön 2009* (rapport 2010:3) framgår att kvinnor i betydligt högre grad än män är eller anser sig vara utsatta för nedlåtande eller förlöjligande kommentarer på grund av kön. Det kan noteras att utbildningsnivån i de yrken där kvinnor är mest utsatta kan vara relativt hög. Det är också betydligt vanligare att kvinnor blir utsatta för sexuella trakasserier. Speciellt drabbade är de yngre kvinnorna.

Det gäller sexuella trakasserier från såväl chefer eller arbetskamrater som andra personer, och det gäller också andra former av trakasserier på grund av kön. Det har inte skett några större förändringar i dessa avseenden sedan undersökningen 2007.

Arbetsmiljöverket har på uppdrag av regeringen tagit fram en kunskapsöversikt, *Bra samspel och samverkan skapar säkerhet – klimat och kultur på arbetsplatsen*, sammanställd av forskaren Marianne Törner på Göteborgs universitet (rapport 2010:1).

Utskottet vill åter understryka att arbetsmarknadens parter – både centralt och lokalt – har en viktig roll i att förebygga och motverka mobbning och kränkande särbehandling i arbetslivet. Sådana handlingar kan vara en följd av förhållandena på arbetsplatsen. Det är där som de tidiga signalerna kan fångas upp och stöd ges till dem som drabbas. Arbetsmiljöverket har också ett stort ansvar för att följa upp och i möjligaste mån överlämna till polis och åklagare de fall som anmäls till myndigheten. Utskottet har redan tidigare i betänkandet noterat att polisen och åklagarmyndigheterna i många fall lägger ned ärenden som gäller brott på området, bl.a. på grund av bristande bevisning och ibland efter långa utredningstider. Arbetsmiljöverket är i dessa fall normalt förhindrat att använda förelägganden eller förbud för att rätta till bristerna. Utskottet anser att den utredning som ska överväga och föreslå ändringar i bl.a. arbetsmiljölagstiftningen med syfte att få en klarare och effektivare reglering för att genomdriva lagstiftningens krav (dir. 2010:20) bör avvaktas. Uppdraget ska redovisas senast den 2 maj 2011.

Det är utskottets uppfattning att ett fortsatt och utvecklat arbete av bl.a. arbetsmarknadens parter och berörda myndigheter är ett bra sätt att motverka mobbning och kränkande särbehandling på arbetsplatserna.

Frågorna om mobbning och kränkande särbehandling är mycket angelägna. Utskottet kan konstatera att frågorna är uppmärksammade på olika sätt och utgår från att regeringen vidtar nödvändiga åtgärder om behov skulle visa sig uppstå. Utskottet är med hänvisning till detta inte berett att förorda ett tillkännagivande i denna fråga och avstyrker därför motionerna A312 (FP), A332 (M) och A420 (FP).

Övriga arbetsmiljömotioner

Utskottets förslag i korthet

I detta avsnitt behandlar utskottet motionsförslag om bl.a. lagar och regler om asbest och distansarbete. Utskottet föreslår att samtliga motioner avslås.

Jämför reservation 13 (S).

Bakgrund

Asbest

I Arbetsmiljöverkets föreskrifter om *asbest* (AFS 2006:1) återfinns EU-gemensamma regler om asbest (direktivet av den 27 mars 2003 om ändring av rådets direktiv 83/477/EEG om skydd för arbetstagare mot risker vid exponering för asbest i arbetet).

Arbetsmiljöverkets föreskrifter gäller varje verksamhet där risk finns för exponering av asbest och asbesthaltigt damm. För att få arbeta med asbest behövs tillstånd från Arbetsmiljöverket. Den som leder eller utför arbete med asbest eller asbesthaltigt material ska genomgå utbildning om bl.a. asbestens egenskaper, hälsoeffekter och förekomst. En arbetsgivare som river asbest eller asbesthaltigt material utan tillstånd från Arbetsmiljöverket riskerar en sanktionsavgift på 50 000 kr.

Ett EU-förbud mot alla asbestsorter gäller fr.o.m. den 1 januari 2005. Det förbudet regleras i Sverige i Kemikalieinspektionens författningssamling.

På området finns även en ILO-konvention om asbest (162) från 1986. Drygt ett 30-tal länder har ratificerat ILO-konventionen, däribland Sverige som ratificerade den 1987. Än i dag bryts asbest, främst i Ryssland, Kina, Kanada och Kazakstan men brytningen i världen har halverats.

Första hjälpen i arbetslivet

I den utsträckning som föranleds av arbetets art och arbetstagarens behov ska det finnas utrymmen och anordning för bl.a. första hjälp vid olycksfall eller sjukdom (2 kap. 8 § AML). Föreskriften *Första hjälpen och krisstöd* (AFS 1999:7) handlar om hjälpåtgärder vid olycksfall och akut sjukdom, och som omedelbart måste vidtas på plats för att återställa och upprätthålla livsviktiga kroppsfunktioner. Med krisstöd avses det psykiska och sociala omhändertagandet vid olyckor och akuta krissituationer. På varje arbetsställe ska den beredskap och de rutiner finnas som behövs med hänsyn till verksamhetens art och särskilda risker.

Motionerna

Asbest

Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson (båda S) betonar i motion A324 att lagar och föreskrifter inte bara ska skydda några utan alla. Regeringen bör se till att utländska gästarbetare följer svenska lagar och regler för arbete med asbest.

Första hjälpen i arbetslivet

Hillevi Larsson (S) anser i motion A356 att kunskaper om första hjälpen bör erbjudas alla inom ramen för skola och arbetsliv.

Distansarbete

Eliza Roszkowska Öberg (M) vill i sin motion A303 om IT och distansarbete att en översyn genomförs av möjligheterna till flexibelt arbete. Motionären anser också att den offentliga sektorn bör ta ledarrollen och visa på goda exempel. I översynen bör arbetsmarknadens parter inställning i frågan efterhöras. Det behöver också ses över hur staten med hjälp av ”morötter” kan främja distansarbete i näringslivet.

Ställningstagande

Asbest

Motion A324 tar upp frågan om utländsk arbetskraft i Sverige som kommer i kontakt med asbest. Utskottet kan konstatera att användning av asbest är förbjuden sedan 1982. Asbest får alltså inte användas, men finns fortfarande, främst som isoleringsmaterial i hus som är byggda fram till 1970-talet. Asbest är därför fortfarande en allvarlig hälsorisk inom byggbranschen.

Vid utstationering av arbetskraft till Sverige gäller sedan 1999 *lagen (1999:678) om utstationering av arbetstagare*. Utstationeringslagen, som har sin bakgrund i *direktivet (96/71/EG) om utstationering av arbetstagare i samband med tillhandahållande av tjänster*, innebär att en arbetsgivare är skyldig att följa AML vid tillfälligt utstationerat arbete som utförs i Sverige. I förarbetena till lagen anges att det inte råder någon tvekan om att arbetsmiljöregleringen måste betraktas som en offentlighetsrättslig lagstiftning (prop. 1998/99:90 s. 14). De offentlighetsrättsliga reglerna anses utan vidare åtgärder gälla alla arbetstagare inom Sveriges territorium, inbegripet utländska arbetstagare som endast tillfälligt arbetar i Sverige. Det betyder att även det som är föreskriftsreglerat, t.ex. föreskriften om asbest, gäller för utstationerade i Sverige.

Under 2010 gjorde Arbetsmiljöverket en informationsinsats riktad till utländska företag och arbetstagare verksamma i Sverige. Insatsen innebär att man tog fram målgruppsanpassad information på flera språk, t.ex. för byggbranschen och för bärplockare.

Utskottet vill understryka att det är viktigt att alla som verkar i byggbranschen är medvetna om riskerna med den asbest som kan finnas i byggnader. Frågor om asbest är väl reglerade för alla arbetstagare som utför arbete här i landet och uppmärksammade både i Sverige och EU. Utskottet är därför inte berett att förorda något tillkännagivande till regeringen om asbest utan avstyrker motion A324 (S).

Första hjälpen i arbetslivet

I motion A356 ställs krav på ytterligare åtgärder när det gäller utbildning i första hjälpen. Utskottet konstaterar att regelsystemet för arbetsgivarens skyldigheter att vidta åtgärder redan finns på plats i och med regleringen i

AML och den särskilda föreskriften. Åtgärder på området utöver detta bör vila på frivillighetens grund och lämpar sig dessutom väl för arbetsmarknadens parter att reglera i kollektivavtal. Motion A356 (S) avstyrks.

Distansarbete

Med distansarbete brukar man mena ett arbete som sker från en arbetsplats utanför arbetsgivarens lokaler, oftast hemifrån, med kontakt med den ordinarie arbetsplatsen via mobiltelefoner, bärbara datorer, trådlösa nätverk och intranät med vilka man kan koppla upp sig mot själva arbetsplatsen. Att arbeta på distans innebär frihet under ansvar. Det finns både fördelar och nackdelar med distansarbete. En fördel med distansarbete är att det kan innebära ett friare och mer flexibelt arbete. Många kan arbeta mer koncentrerat och effektivt hemma utan de störningsmoment i form av buller och avbrott som kan finnas på en arbetsplats. Det har också fördelar från pendlingssynpunkt.

Några kända risker med distansarbete är att gränsen mellan jobb och privatliv lätt suddas ut och att den som arbetar på distans missar de sociala relationer som finns på arbetsplatsen. Eftersom mycket av de arbetsrättsliga förhållandena utgår från att arbetstagarna utför sitt arbete på den ordinarie arbetsplatsen finns det risk för att viss del av lagstiftning och kollektivavtal inte omfattar arbete som utförs på distans. *Arbetsstidslagen* (1982:673) är t.ex. helt undantagen från arbete som utförs under sådana förhållanden att det inte kan anses vara arbetsgivarens uppgift att vaka över hur arbetet är ordnat. I 22 § *lagen (1982:80) om anställningsskydd*, som avser turordningsregler vid uppsägning på grund av arbetsbrist, finns en särskild turordningsregel för distansarbete. Den anger att enbart den omständigheten att en arbetstagare har sin arbetsplats i sin bostad inte medför att den arbetsplatsen utgör en egen driftsenhet.

Utskottet vill i detta sammanhang peka på att arbetsmarknadens parter har möjlighet att särskilt reglera frågor som är av betydelse för distansarbete för varje bransch. Utskottets utgångspunkt är att riksdagen inte bör lagstifta om sådant som bättre kan lösas i förhandlingar mellan parterna. Något initiativ från riksdagens sida för att göra en översyn av det slag som förespråkas i motionen kan inte anses påkallat. Motion A303 (M) avstyrks.

Slutsats om skrivelsen

Utskottet föreslår att regeringens skrivelse 2009/10:248 *En förnyad arbetsmiljöpolitik med en nationell handlingsplan 2010–2015* läggs till handlingarna.

Reservationer

Utskottets förslag till riksdagsbeslut och ställningstaganden har föranlett följande reservationer. I rubriken anges vilken punkt i utskottets förslag till riksdagsbeslut som behandlas i avsnittet.

1. Arbetsmiljöarbete i allmänhet, punkt 1 (S, MP, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Josefin Brink (V) och Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkandena 1, 2, 5, 7, 8 och 13 samt

2010/11:A391 av Isak From (S) och avslår motion

2010/11:A329 av Börje Vestlund m.fl. (S).

Ställningstagande

En god arbetsmiljö gör det möjligt för fler att arbeta längre, vilket bidrar till en starkare gemensam välfärd. Friska arbetsplatser är positivt och avgörande för företagens utveckling, samhällsekonomin och arbetstagarnas ställning i arbetslivet. Regeringen har emellertid gått motsatt väg. I stället för att investera i åtgärder har man försämrat möjligheterna att bedriva ett ambitiöst arbetsmiljöarbete. Resurserna till Arbetsmiljöverket har rustats ned, Arbetslivsinstitutet har lagts ned och medlen till utbildning av skyddsombud har tagits bort. En god arbetsmiljö handlar inte bara om fysisk miljö utan också om delaktighet i beslut på arbetsplatsen, inflytande över arbetstidens förläggning, ett gott partssamarbete, en väl fungerande arbetsorganisation, utvecklingsmöjligheter och tillgång till utbildning.

Vi vill skapa förutsättningar för ett långsiktigt och ambitiöst arbetsmiljöarbete, som är anpassat till ett föränderligt arbetsliv. Vi vill bl.a. investera i resurser till Arbetsmiljöverkets tillsyns- och informationsarbete, utbildning av skyddsombud, regional skyddsombudsverksamhet samt arbetslivs- och arbetsmiljöforskningen.

Vi anser att man måste rusta upp arbetsmiljöarbetet. Regeringen har bl.a. dragit ned på Arbetsmiljöverkets viktiga inspektionsverksamhet. I dag finns det 0,7 inspektörer per 10 000 anställda. Av EU:s medlemsstater upp-

fyller i dag en majoritet av länderna ILO:s rekommendation om 1 inspektör per 10 000 anställda, men inte Sverige. För att detta ska bli möjligt måste den viktiga inspektionsverksamheten på nytt sättas i fokus. Inspektioner på farliga och utsatta arbetsplatser ska prioriteras.

Vi vill ta initiativ till att samla arbetslivs- och arbetsmiljöforskningen för att stärka kontakten mellan forskare och arbetsmarknadens praktiker och därmed bidra till att forskningsresultat får praktisk tillämpning. Forsknings- och utvecklingsprogrammen ska genomföras i samverkan med arbetsmarknadens parter och inriktas på de mest skadedrabbade branscherna och yrkesgrupperna. Forskning om stress- och belastningsskador bör prioriteras. Psykisk press och hög arbetsbelastning är arbetsmiljöproblem som i högre grad drabbar kvinnor än män. Kvinnor är dessutom sjukskrivna i större utsträckning än män.

En väl fungerande rapportering och registrering av tillbud och olyckor är av stor vikt för att det förebyggande arbetsmiljöarbetet ska vara effektivt. Det statistiska underlaget är också viktigt för arbetslivsforskningen. Ett aktuellt och växande problem är det stora mörkertal som man kan anta finns när det gäller arbetsskador som drabbar utländsk arbetskraft som tillfälligt arbetar i Sverige. Vi föreslår att alla tillbud och olyckor som sker på den svenska arbetsmarknaden ska rapporteras till Arbetsmiljöverket som ska ha skyldighet att registrera dessa.

För den som är anställd direkt i någon annans hushåll gäller inte den vanliga arbetsrättsliga skyddslagstiftningen. Utsattheten för dem som är anställda direkt i arbetsgivarens hushåll är mycket stor jämfört med utsattheten för övriga arbetstagare på den svenska arbetsmarknaden. Den grupp arbetstagare som främst berörs är personliga assistenter som anställts direkt av brukaren. Den stora majoriteten av de omkring 50 000 personer som i dag arbetar som personliga assistenter är dock inte direktanställda. Oavsett anställningsform upplever personliga assistenter enligt såväl Arbetsmiljöverket som Socialstyrelsen stora problem i sin arbetsmiljö. Vi anser att det behövs bättre arbetsmiljötillsyn för dem som har sin arbetsplats i andra människors hem. Vi vill därför ta initiativ till en dialog med berörda parter i syfte att finna en lösning som gör det möjligt att tillförsäkra personliga assistenter samma grundläggande skydd som andra arbetstagare samtidigt som brukarnas behov tillgodoses.

Politiska beslutsfattare i kommuner och landsting har ett särskilt ansvar för arbetsmiljön i vår gemensamma sektor. Vi vill att den gemensamma sektorn ska bli en mönsterarbetsgivare. För att klara detta måste vår gemensamma sektor kunna erbjuda attraktiva arbetsvillkor. Arbetsmarknadens parter har en viktig roll att spela i detta arbete. Anställda måste få möjlighet att påverka och ha inflytande över det egna arbetet. Målsättningen är att kunna erbjuda önskad sysselsättningsgrad och rätt till trygga anställningar.

Varje år dör ungefär en person i snitt per vecka i en arbetsolycka. Vi måste höja ribban och införa en nollvision för dödsolyckor i arbetslivet. Utöver de som avlider i arbetsolyckor finns det ett stort antal dödsfall som är arbetsrelaterade. Varje år dör mer än 100 personer på grund av detta. Vi måste därför satsa på forskning, förebyggande arbete, utbildning och tillsyn i syfte att även minimera detta.

Åklagare måste tidigt få tillgång till alla relevanta uppgifter om en allvarlig arbetsplatsolycka. Det är viktigt att skyndsamt utreda vad som inträffat; här kan de fackliga organisationernas kunskap också tas till vara bättre.

En annan viktig del är att se till att samhället tydligt signalerar att varje arbetsolycksfall är oacceptabelt.

Det som nu har anförts bör ges regeringen till känna. Motionerna A3 yrkandena 1, 2, 5, 7, 8 och 13 (S, MP, V) och A391 (S) tillstyrks.

2. Trepartsöverenskommelse om arbetsmiljöarbete, punkt 2 (MP)

av Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 7.

Ställningstagande

Arbetsmiljöproblem ska lösas av parterna i samverkan. Parterna spelar en helt avgörande roll i arbetsmiljöarbetet. Historiskt sett har arbetarskydd och arbetsmiljöarbete drivits fram av facken, ofta i hård kamp mot arbetsgivarna. Nu har arbetsgivarna insett att resurser som satsas på en god arbetsmiljö är väl använda pengar. En god arbetsmiljö ger konkurrensfördelar, trivsel och produktivitetsutveckling.

Det råder en bred politisk enighet om att den svenska förhandlingsmodellen med lagar och kollektivavtal är ett bra instrument för att reglera förhållandena på arbetsmarknaden. Till och med de borgerliga partierna har insett att avtal mellan parterna lägger grunden för arbetsfred och goda resultat. Det betyder inte att politiken spelat ut sin roll.

Miljöpartiet vill utveckla och förstärka ramlagarna, t.ex. arbetsmiljölagen, så att skyldigheter och rättigheter klart framgår. Det behövs levande och aktiva kontakter mellan staten och arbetsmarknadens parter. I Sverige har vi goda traditioner vad gäller ansvarsfördelningen mellan staten och parterna. Dessa goda traditioner vill Miljöpartiet fortsätta att vårda.

Den snabba förändringen av arbetsmarknaden skärper kraven på flexibilitet och förändringsvilja när det gäller partssamverkan och arbetsmiljöinsatser. Miljöpartiet anser att regeringen bör inbjuda arbetsmarknadens parter till överläggningar med syftet att få till stånd en trepartsöverenskommelse om statens respektive parternas ansvar i arbetsmiljöarbetet.

Det som nu har anförts om en trepartsöverenskommelse bör ges regeringen till känna. Motion A407 yrkande 7 (MP) tillstyrks.

3. Forskning med genusperspektiv, punkt 3 (S, MP, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Josefin Brink (V) och Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 3 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna 2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 3 och 2010/11:A363 av Carina Adolfsson Elgestam m.fl. (S).

Ställningstagande

Villkoren i arbetslivet har försämrats de senaste åren samtidigt som kraven har ökat och inflytandet minskat. Hårdast drabbade är kvinnliga arbetare, och det går tydligt att se att klass och kön är en avgörande faktor.

Försämrad arbetsmiljö drabbar i högre grad kvinnor än män. Kvinnor upplever att de har mindre inflytande över sina arbetsuppgifter och inte får samma möjligheter till vidareutbildning eller karriärutveckling som männen. Kvinnor drabbas oftare av både fysiska och stressrelaterade besvär.

Vi anser det mycket angeläget att ta initiativ till ett forskningsprogram om kvinnors arbetsmiljö i syfte att minska den arbetsrelaterade långvariga sjukfrånvaron för kvinnor, som ofta är relaterad till stress, samt att föreslå lösningar på arbetsmiljöproblem och att bidra med kunskapsutveckling inom området kvinnors arbetsmiljö.

Det som nu har anförts om forskning med genusperspektiv bör ges regeringen till känna. Motionerna A3 yrkande 3 (S, MP, V) och A363 (S) tillstyrks.

4. Arbetsmiljöhänsyn vid offentlig upphandling, punkt 4 (M, FP, C, KD)

av Tomas Tobé (M), Maria Plass (M), Katarina Brännström (M), Gustav Nilsson (M), Hans Backman (FP), Annika Qarlssoon (C), Hanif Bali (M) och Lars-Axel Nordell (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 4 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motion

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 4.

Ställningstagande

När det gäller frågan i motion A3 yrkande 4 (S, MP, V) om att vid offentlig upphandling kunna ställa krav på villkor i enlighet med svenska kollektivavtal och på förbättrade villkor i arbetsmiljöhänsyn gör vi bedömningen att en sådan ändring i den svenska lagen om offentlig upphandling sannolikt skulle strida mot EU-rätten.

Vi kan konstatera att frågan om krav på kollektivavtal vid upphandling har behandlats i finansutskottet vid ett flertal tillfällen, senast i betänkande 2009/10:FiU22. Finansutskottet avstyrkte de då aktuella motionerna och anförde i ställningstagandet bl.a. följande.

När det gäller krav på kollektivavtal vid upphandling noterar utskottet, liksom tidigare, att frågan har prövats rättsligt och att det enligt förvaltningsdomstolar ansetts strida mot upphandlingsreglerna (se t.ex. mål 2434-05 från Länsrätten i Hallands län). Även EU-domstolen har prövat tillåtligheten av vissa krav på kollektivavtal vid upphandlingar i det s.k. Ruffertmålet (mål C-346/06). Domstolen fann att sådana krav stred mot gemenskapsrätten. Mot denna bakgrund vidhåller utskottet sin ståndpunkt att det framstår som olämpligt att ta initiativ till att införa krav på kollektivavtal i svensk upphandlingslagstiftning.

Frågan om en svensk ratificering av ILO:s konvention 94 har enligt utskottets mening ett tydligt samband med frågan om krav på kollektivavtal vid upphandling. Utskottet konstaterar att det råder en osäkerhet vad gäller förhållandet mellan konventionens regler och EU-rätten. Utskottet noterar även att arbetsmarknadsutskottet har avstyrkt motioner om en svensk ratificering av ILO:s konvention 94 med hänvisning till den rådande osäkerheten om förhållandet mellan konventionen och gemenskapsrätten.

Den fråga som gäller ratificering av ILO-konvention 94 behandlade arbetsmarknadsutskottet senast i betänkandet Åtgärder med anledning av Laval- domen och andra arbetsrättsliga frågor (bet. 2009/10:AU5). Utskottet anförde bl.a. följande.

Utskottet vill påminna om att frågan om konventionens ratificering redan behandlats under innevarande mandatperiod. Utskottet konstaterade i betänkande 2008/09:AU7 att det enligt 2006 års betänkande Nya upphandlingsregler 2 (SOU 2006:28) får anses osäkert om en tillämpning av de krav som ILO-konvention 94 ställer är förenliga med EU:s

direktiv om offentlig upphandling och andra gemenskapsrättsliga regler. Något initiativ från riksdagens sida ansågs inte påkallat. Utskottet står fast vid detta ställningstagande.

Med anledning av Styrmedelsutredningens förslag om att en anbudsgivare ska kunna uteslutas från en upphandling om denne inte har fullgjort sina skyldigheter att undersöka arbetsmiljöriskerna i verksamheten m.m. konstaterar regeringen i skrivelsen att det finns allvarliga invändningar framför allt när det gäller den EU-rättsliga konstruktionen i fråga om förslaget. Vi instämmer i detta.

Socialdemokraterna, Miljöpartiet och Vänsterpartiet har gjort gemensam sak med Sverigedemokraterna och låtit den ideologiska övertygelsen gå ut över den juridiska bedömningen av denna fråga.

Vi finner däremot inte anledning att göra någon annan bedömning än regeringen och finansutskottet i denna fråga, vilket också är i linje med den uppfattning som arbetsmarknadsutskottet gett uttryck för när frågan prövats under den föregående valperioden, senast i betänkande 2009/10: AU5.

Vi anser att motion A3 yrkande 4 (S, MP, V) bör avslås.

5. Skyddsombud, punkt 6 (S, MP, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Josefin Brink (V) och Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 6 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna
2010/11:A219 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S),
2010/11:A351 av Hillevi Larsson (S) yrkandena 1–3 och
2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 3.

Ställningstagande

God arbetsmiljö är helt avgörande för att människor ska trivas på jobbet och inte bli utslitna i förtid. Det stora antalet olyckor och sjukdomar de senaste åren har ett direkt samband med dåliga arbetsmiljöer. Fysisk och psykisk stress, tunga lyft, monotona arbetsmoment, omänsklig arbetsbörda, otillräcklig säkerhet, omoderna maskiner, orimliga arbetstider m.m. har bidragit till att människor har kört slut på sig själva och i många fall aldrig repar sig igen. Detta innebär ett enormt resursslöseri för samhället och förstörd livskvalitet för de drabbade. Det sorgligaste är att många av dessa skador hade kunnat förebyggas om arbetsmiljön förbättrats i tid.

De lokala och regionala skyddsombuden gör ett mycket viktigt arbete som förtroendevalda. Som regelverket är uppbyggt ska skyddsombud finnas på varje arbetsplats. Oftast är de anställda på arbetsplatsen och väljs av sina arbetskamrater. För de allra minsta arbetsplatserna finns regionala skyddsombud som åker runt och besöker dessa arbetsplatser. Skyddsombudens uppgift är att se till att de anställda har en god arbetsmiljö och vid behov slå larm om att de utsätts för risker i de fall arbetsgivaren inte tar sitt ansvar att rätta till problemen. Arbetsmiljöverket är skyddsombudens förlängda arm. Det är hit skyddsombuden vänder sig för att få hjälp med arbetsmiljön. Arbetsmiljöverket har också möjlighet att på eget initiativ göra inspektioner på olika arbetsplatser, såväl offentliga som privata.

Ett problem är att Arbetsmiljöverket bara når en del av de dåliga arbetsplatserna eftersom verket inte har resurser att besöka alla arbetsplatser. Risken att missa många av de sämsta arbetsplatserna är därmed stor. Det bästa sättet att ringa in de sämsta arbetsmiljöerna och därmed förebygga arbetsskador i tid vore att alla skyddsombud på arbetsplatser med dålig arbetsmiljö slog larm i tid. För detta krävs att statusen för skyddsombuden höjs och att de får mer stöd och utbildning.

Genom att ges stöd i utbildning kan de hålla sig uppdaterade om den förändrade arbetsmiljön och om gällande lagar och säkerhetsföreskrifter. Oftast sker deras arbete i god relation med arbetsgivarna men i vissa fall krävs att skyddsombudet går i konflikt med arbetsgivaren för att förbättra arbetsmiljön för de anställda. Det förebyggande och systematiska arbetsmiljöarbetet som skyddsombuden utför är mycket värdefullt, såväl för arbetstagarna som för arbetsgivaren. I vissa lägen kan det också bli nödvändigt att stoppa farligt arbete på en arbetsplats. Dessa regler kräver tydlighet och att formerna för hur man utövar dem är enkla för alla inblandade. Vi vill också uppmärksamma att skyddsombuden för ett par år sedan förlorade sin tidning på grund av en besparing. Frågan är om detta på längre sikt innebär en besparing för samhället.

En annan nyckelgrupp är de regionala skyddsombuden. De måste få en större roll i kontakterna med de lokala skyddsombuden och större befogenheter på arbetsplatserna. På mindre arbetsplatser är de regionala skyddsombudens insatser av avgörande betydelse. Många branscher kännetecknas av många små arbetsplatser. I de branscherna är de regionala skyddsombuden avgörande för ett fruktbart arbete för arbetsmiljön och de anställdas hälsa. Den regionala skyddsombudsverksamheten bör därför utvecklas. Första steget är att se till att de regionala skyddsombuden ges tillträde till alla arbetsplatser, även de som har skyddskommitté. De regionala skyddsombuden har flera fördelar. För det första jobbar de deltid eller heltid med arbetsmiljöfrågor och har därför tid att fullt ut sätta sig in i vad som krävs för att förebygga skador inom det yrkesområde där deras fackförbund verkar. För det andra är de helt eller delvis anställda av ett fackförbund och därför inte lika beroende av lön från en arbetsgivare. För det tredje besöker de arbetsplatser där de inte själva arbetar och är därför helt oberoende

av att vara dessa arbetsgivare till lags. För det fjärde har de både tid och kompetens att vara ett stöd för de lokala skyddsombuden och ge dem kunskap om arbetsmiljö och uppbackning gentemot chefen på arbetsplatsen. De regionala skyddsombuden bör ges stöd i utbildning och ges tillträde till de arbetsplatser som saknar fackliga medlemmar. I dag är de utestängda även från dessa arbetsplatser.

Stärks de lokala och regionala skyddsombuden i sitt viktiga arbete ökas möjligheterna att förebygga arbetsskador, och många människor kan räddas från utslagning i förtid. Samhället sparar dessutom stora summor som annars skulle ha gått till sjukskrivning, rehabilitering och förtidspensioner.

Det som nu har anförts om skyddsombud bör ges regeringen till känna. Motionerna A219 (S), A351 yrkandena 1–3 (S) och A407 yrkande 3 (MP) tillstyrks.

6. Hälsöfrämjande arbetsplatser och företagshälsovård, punkt 7 (S, MP, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Josefin Brink (V) och Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 7 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkandena 11 och 12.

Ställningstagande

Att verka för hälsofrämjande, säkra arbetsplatser och förebygga ohälsa är den viktigaste uppgiften i arbetsmiljöarbetet. Inflytande och kontroll över det egna arbetet är viktiga beståndsdelar för en bättre arbetsmiljö, men det måste också finnas resurser och en ledning som bidrar till utveckling av hälsofrämjande insatser. Det hälsofrämjande arbetet måste integreras i det kontinuerliga systematiska arbetsmiljöarbetet. Tillfälliga insatser och projekt ger inga långsiktigt hälsofrämjande resultat. Varaktighet och framförhållning är nyckelord för att nå och behålla en god hälsa. Friskvårdsåtgärder är viktiga, inte minst för dem som har stillasittande och monotona jobb. Vi människor behöver regelbunden motion och fysisk aktivitet som håller i gång muskelmassan och smörjer kroppens leder.

Kultur är ett relativt nytt och spännande inslag i friskvårdsinsatserna som behöver utvecklas och spridas. Kan sedan kultur och fysiska aktiviteter kombineras i friskvården så kan vi odla både kropp och själ. Vi vill bidra till och understödja hälsofrämjande insatser och beteenden i arbetslivet. Vi vill utveckla möjligheter att skapa ekonomiska incitament för

arbetsgivare att satsa på friskvård. Förebyggande friskvård hos framsynta arbetsgivare bör omfatta både fysisk och psykisk hälsa. Vi vill också finna former för att även arbetssökande ska få ta del av friskvårdande insatser.

Företagshälsovården spelar en viktig roll för att förebygga och undanröja risker för ohälsa i arbetslivet, men tillgången till företagshälsovård har fortsatt att minska under senare år, mest för LO-medlemmarna. Kvinnliga arbetare inom den privata sektorn har minst tillgång till företagshälsovård samtidigt som villkoren i arbetet försämras särskilt mycket för just denna grupp.

En bra kvalitetssäkrad företagshälsovård som finns nära arbetsplatserna och där parterna har ett avgörande inflytande bör snarast utvecklas. Vi anser att en väl fungerande, preventivt inriktad företagshälsovård ska vara en del av ett nytt omställningsavtal, som rör rehabilitering och ökad hälsa i arbetslivet, för hela arbetsmarknaden.

Vi vill pröva möjligheterna att nå en överenskommelse mellan staten och arbetsmarknadens parter, där aktiva insatser för långtidssjukskrivna görs i arbetslivet och där parterna har en central roll. En kvalitetssäkrad och väl fungerande företagshälsovård bör vara ett kriterium för att staten ska medverka.

Det som nu har anförts om hälsofrämjande arbetsplatser och företagshälsovård bör ges regeringen till känna. Motion A3 yrkandena 11 och 12 (S, MP, V) tillstyrks.

7. Företagshälsovårdens omfattning, punkt 8 (S, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S) och Josefin Brink (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 8 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:A205 av Kurt Kvarnström och Roza Güclü Hedin (båda S),

2010/11:A250 av Börje Vestlund m.fl. (S),

2010/11:A293 av Christina Karlsson och Eva Sonidsson (båda S),

2010/11:A325 av Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson (båda S) och

2010/11:A343 av Anders Karlsson och Bo Bernhardsson (båda S) samt avslår motion

2010/11:A377 av Karin Åström och Leif Pettersson (båda S).

Ställningstagande

Det finns många anställda som i dag inte har tillgång till företagshälsovård. Sjukskrivningstalen är höga, och det behövs en rad olika åtgärder för att bryta detta. Det räcker inte att, som den borgerliga regeringen gör, sänka ersättningen och sätta en bortre tidsgräns i sjukförsäkringen som tvingar människor ut på arbetsmarknaden. Det skapar i stället stora klyftor i samhället och slår ut människor.

För att motverka ohälsa behövs framför allt förebyggande åtgärder så att arbetstagarna har en god arbetsmiljö som möjliggör en god hälsa. En åtgärd vore att alla arbetstagare ges möjlighet till företagshälsovård. Företagshälsovårdens roll med förebyggande arbete mot skador och andra arbetsmiljörelaterade problem kan förhindra att arbetstagare drabbas av sjukskrivning och ohälsa. I förlängningen leder det till en besparing både för individen och för samhället. Framför allt motverkar det utslagning från arbetsmarknaden.

Därför bör man se över om det ska införas en företagshälsovård för alla. Det som nu har anförts om företagshälsovården bör ges regeringen till känna.

Motionerna A205 (S), A250 (S), A293 (S), A325 (S) och A343 (S) tillstyrks.

8. Utredning om företagshälsovården, punkt 9 (MP)

av Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 9 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 11.

Ställningstagande

Att verka för sunda och säkra arbetsplatser och förebygga ohälsa är den viktigaste uppgiften i arbetsmiljöarbetet. Arbetet med att förebygga olyckor har högsta prioritet. Det finns ett klart samband mellan god hälsa och minskade olycksrisker. Människor som mår bra är mer uppmärksamma och klartänkta när det gäller att vidta åtgärder och minimera risken för olyckstillbud.

Företagshälsovården spelar en mycket viktig roll i sammanhanget. Förebyggande regelbundna hälsoundersökningar bör finnas för alla anställda oavsett bransch eller arbetsgivare. Det finns ingen tvingande lagstiftning om företagshälsovård.

Allt färre har tillgång till företagshälsovård. År 1995 hade 77 % tillgång till företagshälsovård. Siffran var 2007 nere i 73 %. Miljöpartiet anser att det rimmar illa med arbetsmiljölagens krav på sunda och säkra arbetsplatser.

Miljöpartiet anser att regeringen bör tillsätta en utredning som syftar till att fler på arbetsmarknaden ska få tillgång till företagshälsovård.

Det som nu har anförts om en utredning om företagshälsovården bör ges regeringen till känna. Motion A407 yrkande 11 (MP) tillstyrks.

9. Föreskrifter om ensamarbete, punkt 10 (S, MP, V)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S), Johan Andersson (S), Josefin Brink (V) och Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 10 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 6 och

2010/11:A223 av Ingemar Nilsson och Susanne Eberstein (båda S).

Ställningstagande

Omfattningen av ensamarbete har ökat kraftigt under senare år. Ensamarbete är ofta riskfyllt och farligt och utgör ett tilltagande och allvarligt arbetsmiljöproblem.

Två tredjedelar av butiksrånen riktas mot ensam bemannade butiker. Störst är rånrisken i storstadsregionerna och vid stängningsdags. Rån, hot och våldssituationer är ett allvarligt psykosocialt arbetsmiljöproblem, som ofta hamnar i skymundan jämfört med frågor som rör fysisk arbetsmiljö.

En arbetsgivare är skyldig att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet. Denna skyldighet omfattar också den särskilda risk som ensamarbete kan innebära. Arbetslivet har på många sätt förändrats sedan Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ensamarbete, våld och hot i arbetsmiljön samt systematiskt arbetsmiljöarbete författades.

I föreskriften om ensamarbete borde betydelsen av en ordentlig riskbedömning särskilt betonas. Dessutom borde arbetsgivaren åläggas att precisera hur ensamarbete ska organiseras, och att ha rutiner för stöd och hjälp, kompetens hos arbetsledning osv. Inom handeln handlar det om sena öppettider, lägen med låga hyreskostnader och slimmad personalstyrka. Till detta hör också stöldbegärliga tjänster och varor som förts in i butikerna. Arbetsgivare bör väga in även sådana faktorer vid sitt beslut om ensamarbete.

Vi vill få bort riskfyllt och farligt ensamarbete, och som ett led i detta bör Arbetsmiljöverket få i uppdrag att revidera föreskrifterna om ensamarbete.

Det som nu har anförts om ensamarbete bör ges regeringen till känna. Motionerna A3 yrkande 6 (S, MP, V) och A223 (S) tillstyrks.

10. Begränsning av ensamarbete genom lag, punkt 11 (MP)

av Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 11 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförts i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:A260 av Ulf Holm (MP).

Ställningstagande

Trots att mycket har gjorts när det gäller att i föreskrifter och lagar förhindra ensamarbete på kvällar och nätter tycks inte rånen, hoten och den psykiska stressen ha minskat utan ökat. Ser man på utvecklingen för t.ex. butiker så ökar rånen för varje år. En ständig rädsla för att bli utsatta för rån och hot gör att de anställda har en hög stressfaktor som påverkar arbetsmiljön negativt.

Trots Arbetsmiljöverkets föreskrifter om ensamarbete tycks inget hända. Brottligheten inom detaljhandeln ökar, och arbetsmarknadens parter har inte lyckats komma till rätta med situationen. Det tycks inte som om företagarna tar frågan riktigt på allvar, förrän det händer i just deras butik, och då är det för sent.

Inte minst mot bakgrund av att många kvinnor och yngre personer jobbar inom detaljhandeln är det uppenbart att arbetsmiljön måste förbättras påtagligt. Statistiken och tidningsnotiserna talar bara om antalet brott och en del andra fakta. Men bakom varje siffra i statistiken finns en människa. Det kan kanske vara en person som blivit hotad med kniv eller pistol – ensam på sitt jobb, helt utlämnad och oftast mitt i natten. Denna situation kan givetvis ge men för livet. Rädslan och risken för att bli utsatt för ett rån innebär en mycket tuff psykisk arbetsmiljö. Stressfaktorn torde vara maximal hela arbetspasset. Det är inte en värdig arbetsmiljö i Sverige på 2000-talet.

Det är därför viktigt att Arbetsmiljöverket ges resurser för att kunna uppmärksamma denna arbetsmiljöfråga. Det är olyckligt att inget hänt de senaste åren – regeringen har bl.a. dragit ned anslaget till Arbetsmiljöverket med tiotals miljoner kronor.

Att ytterligare begränsa ensamarbete på kvällar och nätter borde vara en självklar åtgärd. Regeringen bör snarast se över detta och återkomma till riksdagen med lagförslag i frågan. Detta bör ges regeringen till känna.

Motion A260 (MP) tillstyrks.

11. Yrkesrelaterat våld, punkt 12 (MP, V)

av Josefin Brink (V) och Gunvor G Ericson (MP).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 12 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motion 2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP) yrkande 9.

Ställningstagande

I början av 1980-talet uppgav 1,3 % av kvinnorna att de hade utsatts för yrkesrelaterat våld under det senaste året, enligt SCB:s undersökningar av levnadsförhållanden (ULF). Det kan jämföras med att 2 % av kvinnorna uppgav att de utsatts för våld i bostaden. Men den relationen har förändrats. I motsvarande undersökning 2005 hade andelen yrkesrelaterat våld mer än fördubblats till 4 % medan våldet i hemmet ligger kvar på samma nivå som i början av 1980-talet.

Trenden bekräftas också av undersökningar som olika fackförbund har gjort liksom att det är inom klientintensiva kvinnodominerade yrken som våldet ökar mest. Det är alltså i förhållandet mellan klient och yrkesutövare som våldet tilltar. Det krävs aktiva åtgärder för att bryta denna olyckliga utveckling. Miljöpartiet föreslår att regeringen gör en djupare kartläggning av våldets omfattning och vidtar aktiva åtgärder för att så långt det är möjligt eliminera det yrkesrelaterade våldet.

Det som nu har anförts om en utredning om yrkesrelaterat våld bör ges regeringen till känna.

Motion A407 yrkande 9 (MP) tillstyrks.

12. Lag om sluten kontanthantering i detaljhandeln, punkt 13 (M, FP, C, KD)

av Tomas Tobé (M), Maria Plass (M), Katarina Brännström (M), Gustav Nilsson (M), Hans Backman (FP), Annika Qarlssoon (C), Hanif Bali (M) och Lars-Axel Nordell (KD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 13 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår motionerna

2010/11:A3 av Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP) yrkande 10,

2010/11:A243 av Cecilia Magnusson (M) och

2010/11:A338 av Gunilla Carlsson i Hisings Backa m.fl. (S).

Ställningstagande

Motionerna A3 yrkande 10 (S, MP, V), A243 (M) och A338 (S) tar upp kontanthantering i detaljhandeln ur ett arbetsmiljöperspektiv. Finansutskottet har i betänkandet Betaltjänster (bet. 2009/10:FiU30) behandlat frågan om kontanthantering i allmänhet och då angett att det i Riksbanken pågår ett samarbete med bankerna för att minska kontanthantering i samhället. Finansutskottet framförde att förslaget till lag om betaltjänster som behandlades i betänkandet också kunde väntas leda till färre kontantbetalningar och ökad kortanvändning. Lagen trädde i kraft den 1 augusti 2010 (SFS 2010:751).

Vi anser att arbetsmiljöaspekterna på frågan om kontanthantering i detaljhandeln är viktiga. Det är också betydelsefullt att förutsättningarna för företagande, speciellt för små och medelstora verksamheter, inte försämras utan förenklas och förbättras. På detta område är både arbetsmarknadens parter och branschorganisationerna aktiva för att hitta fungerande lösningar. Vi anser det mer ändamålsenligt att parterna, som i stor utsträckning själva har de verktyg som behövs för att skapa en bättre arbetsmiljö för de butiksanställda, också ges möjlighet att göra det. De kan därmed också anpassa åtgärderna till varje enskilt fall; lagstiftning i frågan är därför inte nödvändig.

Dessa frågor är också uppmärksammade av regeringen och Arbetsmiljöverket, och vi anser därför inte att något initiativ från riksdagens sida är nödvändigt. Vi avstyrker motionerna A3 yrkande 10 (S, MP, V), A243 (M) och A338 (S).

13. Asbest m.m., punkt 15 (S)

av Ylva Johansson (S), Raimo Pärssinen (S), Maria Stenberg (S), Patrik Björck (S), Ann-Christin Ahlberg (S) och Johan Andersson (S).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 15 borde ha följande lydelse:

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i reservationen. Därmed bifaller riksdagen motionerna

2010/11:A324 av Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson (båda S) och

2010/11:A356 av Hillevi Larsson (S).

Ställningstagande

Asbest

Asbest kan ge upphov till flera dödliga sjukdomar, och på grund av riskerna infördes ett totalt asbestförbud i Sverige 1982. Men fortfarande utsätts byggnadsarbetare för asbest vid reparationer, ombyggnader och rivningar. I dag söks tillstånd för ca 6 000 asbestsaneringar varje år i Sverige. Men i branschen vittnas det också om ett mycket stort antal olagliga saneringar. För den som exponeras för asbestdamm ökar risken att få mesoteliom, lungcancer och asbestos. Mesoteliom är en asbestorsakad cancer i lungsäck och bukhinna. Det vanligaste är att dessa sjukdomar uppträder efter pensionering och då syns de inte alls i Arbetsmiljöverkets statistik. Det tar 20–45 år efter exponering innan en sjukdom som mesoteliom visar sig.

Trots lagar och regler om hur man ska undvika att arbetare utsätts för asbest stöter fortfarande Arbetsmiljöverket på anställda som arbetar utan skyddsutrustning, trots att de borde ha haft handskar, mask och overall enligt föreskrifterna. För att alls få utföra sådana arbeten måste företaget dessutom ha tillstånd från Arbetsmiljöverket. De som utför arbetet måste ha fått godkänd utbildning och medicinska kontroller av lungorna.

När det gäller utländska arbetare kan arbetsgivarna hävda att dessa har fått utbildning och medicinsk kontroll i ett annat EU-land. Därmed försämrar man möjligheterna till utredningar då det inte alltid finns papper som kan styrka arbetsgivarens påstående. Det är viktigt att samma regler gäller för alla som arbetar i Sverige och att den som kommer till Sverige för att arbeta inte ska vara mindre skyddad. Det handlar om allas lika värde. Vi kan inte ha lagar och föreskrifter som bara skyddar några och inte alla. Regeringen bör se till att de regler vi har i Sverige för arbete med asbest följs för utländska gästarbetare.

Första hjälpen i arbetslivet

En människas överlevnadschanser vid olyckstillbud hänger ofta på var och när olyckan inträffar. Närheten till sjukhus är avgörande, men även vem som råkar gå förbi när man drabbas. En person som får en hjärtinfarkt har större chanser att överleva om t.ex. en sjuksköterska är i närheten och snabbt kan rycka in. Detsamma gäller för någon som blöder kraftigt eller har drabbats av andra svåra skador. Livet kan hänga på om någon i närheten kan stoppa blödningen och vet hur man beter sig i en krissituation. Hjärt-kärlsjukdomar är den vanligaste dödsorsaken i Sverige. Vid hjärtstopp handlar det om minuter, och därför är snabb hjälp helt avgörande. I dag överlever bara 5 % som drabbas av hjärtstillestånd.

Kunskapen om första hjälpen är inte särskilt stor hos majoriteten av Sveriges befolkning. Vissa kan, som frivilligt val, få träna hjärt- och lungräddning på en docka i skolan eller i arbetslivet. Oftast är det en engångsföreteelse, och man riskerar att glömma bort kunskaperna inom ett par år om de inte uppdateras eller kommer till någon praktisk användning.

Det krävs en strategi för att nå målet att alla medborgare ska få grundläggande kunskaper om hur man räddar liv. Inom arbetslivet bör ambitionsnivån höjas så att samtliga anställda ska kunna ge första hjälpen med hjärt- och lungräddning. Arbetsmiljölagen bör utvecklas på denna punkt. Nu begränsas reglerna till att någon på arbetsplatsen ska kunna ge första hjälpen.

Det som nu har anförts om asbest och första hjälpen i arbetslivet bör ges regeringen till känna. Motionerna A324 (S) och A356 (S) tillstyrks.

BILAGA

Förteckning över behandlade förslag

Skrivelsen

Regeringens skrivelse 2009/10:248 En förnyad arbetsmiljöpolitik med en nationell handlingsplan 2010–2015.

Följdmotionen

2010/11:A3 av *Ylva Johansson m.fl. (S, V, MP)*:

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av att rusta upp arbetsmiljöarbetet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en samlad arbetslivsforskning.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av ett program om kvinnors arbetsmiljö.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om förbättrade villkor för offentlig upphandling ur ett arbetsmiljöperspektiv.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en väl fungerande rapportering och registrering av tillbud och olyckor.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om farligt ensamarbete och behovet av att revidera föreskrifter om ensamarbete.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ett starkare skydd för dem som arbetar i en annans hushåll.
8. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om mönsterarbetsplatser.
10. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av insatser för slutna kontanthandling inom detaljhandeln.
11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om hälsofrämjande arbetsplatser och friskvård.
12. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en utvecklad företagshälsovård.
13. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en nollvision om dödsfallsolyckor i arbetslivet.

Motioner från allmänna motionstiden hösten 2010

2010/11:A205 av Kurt Kvarnström och Roza Güclü Hedin (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om företagshälsovård.

2010/11:A219 av Kurt Kvarnström och Carin Runeson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att villkoren för den regionala skyddsombudsverksamheten bör ses över.

2010/11:A223 av Ingemar Nilsson och Susanne Eberstein (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om ensamarbete och psykosocial arbetsmiljö.

2010/11:A243 av Cecilia Magnusson (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att utreda möjligheten att påskynda utvecklingen mot en säker kontanthantering i handeln.

2010/11:A250 av Börje Vestlund m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsgivares skyldighet att ansluta sig till företagshälsovården.

2010/11:A260 av Ulf Holm (MP):

Riksdagen begär att regeringen lägger fram förslag om att begränsa möjligheterna till ensamarbete i enlighet med vad som anförs i motionen.

2010/11:A293 av Christina Karlsson och Eva Sonidsson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsgivarens ansvar för rehabilitering och företagshälsovård.

2010/11:A303 av Eliza Roszkowska Öberg (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om IT och distansarbete.

2010/11:A312 av Christer Winbäck (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en nationell handlingsplan mot kränkande särbehandling i arbetslivet.

2010/11:A324 av Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsmiljöarbetet.

2010/11:A325 av Lars Mejern Larsson och Ann-Kristine Johansson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om företagshälsovård.

2010/11:A329 av Börje Vestlund m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av åtgärder för att åstadkomma en bättre arbetsmiljö för de anställda inom hotell- och restaurangnäringen.

2010/11:A332 av Marta Obminska (M):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av arbetsmiljölagstiftningen.

2010/11:A338 av Gunilla Carlsson i Hisings Backa m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att parterna bör komma överens om slutna kontanthanterings-system.

2010/11:A343 av Anders Karlsson och Bo Bernhardsson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om företagshälsovård för alla.

2010/11:A345 av Hillevi Larsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att självdeklaration av arbetsmiljön skall bli obligatorisk på varje arbetsplats.

2010/11:A351 av Hillevi Larsson (S):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om stöden till de lokala skyddsombuden.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om de regionala skyddsombudens roll i det förebyggande arbetsmiljöarbetet.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om de regionala skyddsombudens möjligheter att besöka arbetsplatser som har en lokal skyddskommitté eller saknar fackliga medlemmar.

2010/11:A356 av Hillevi Larsson (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att kunskaper om första hjälpen bör erbjudas alla inom ramen för skola och arbetsliv.

2010/11:A363 av Carina Adolfsson Elgestam m.fl. (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om kvinnor och deras arbetsmiljö.

2010/11:A377 av Karin Åström och Leif Pettersson (båda S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om företagshälsovård.

2010/11:A391 av Isak From (S):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om arbetsolyckfall.

2010/11:A405 av Ulrika Karlsson i Uppsala och Oskar Öholm (båda M):

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om en översyn av Arbetsmiljöverkets implementering av EU-direktiv.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att se över riktlinjerna och uppdraget för Arbetsmiljöverket.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att justera Arbetsmiljöverkets inriktning till ett mer konsultativt och framåtsyftande förhållningssätt.

2010/11:A407 av Ulf Holm m.fl. (MP):

3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om lokala och regionala skyddsombud.
7. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör inbjuda arbetsmarknadens parter till överläggningar med syftet att få till stånd en trepartsöverenskommelse om statens respektive parternas ansvar vad gäller arbetsmiljöarbetet.
9. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att regeringen bör göra en djupare kartläggning av det yrkesrelaterade våldets omfattning och vidta aktiva åtgärder för att så långt det är möjligt eliminera det yrkesrelaterade våldet.

11. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att tillsätta en utredning som syftar till att fler på arbetsmarknaden får tillgång till företagshälsovård.

2010/11:A420 av Barbro Westerholm (FP):

Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om behovet av en nationell handlingsplan mot mobbning i arbetslivet.